

आसीं शरीर तरि आहे । परि शरीरिचा तो नोहे ।
 ऐसें बोलविरि होये । करुं काये ॥ २ ॥
 झणौनि असो तें विशेषें । अथवा आपणपेया सारिखें ।
 चराचर जो देखे । अखंडित ॥ ३ ॥
 सुखदुःखादि धर्म । कां शुभाशुभें कर्म ।
 दोनि ऐसीं मनोधर्म । नेणे चि जो ॥ ४ ॥
 हे समविषम भाव । अनिक ही वैविध्य जें सर्व ।
 तें मानी जैसे अवैद्य । आपुले होथि ॥ ५ ॥
 हें एकैक काडू सांगवें । जेआ त्रैलोक्य चि आघवें ।
 मीं ऐसें सभावे । बोधा आलें ॥ ६ ॥
 तेआ ही देह एक किर आथि । अणिकै लौकिकु ही तेहातें झणथि ।
 परि आळां ऐसीं चि प्रतिति । जें परब्रह्म हा ॥ ७ ॥
 झणौनि आपण पां विश्व देखिजे । आणि विश्वां आपण होइजे ।
 ऐसें साम्य चि एक उपासिजे । पांडवा गा ॥ ८ ॥
 हें तुहलें बहुती प्रसंगीं । आझि लणों तें येथ चि लागीं ।
 जे साम्या परीति जगीं । प्राप्ति नाहीं ॥ ९ ॥

अर्जुन उवाच ॥

योगं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन ।

वत्स्याहं न पश्यामि चंचलत्वात्स्वपत्तिं स्थिरां ॥ ३३ ॥

तव अर्जुनुं झणे देवा । तुझीं सांगा किर आमचिआ कणवा ।

परि न पुरीं जी स्वभावा । मनाचिआ ॥ ४१० ॥

हे मन कैसें केवडे । ऐसें लणो पाऊं तरि न संपडे ।

यन्हांवि राहाटावया तोंकडे । त्रैलोक्य येया ॥ ११ ॥

चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवदहं ।

तत्प्राहं विप्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करं ॥ ३४ ॥

क्षणौनि ऐसैं कै घडेल । जें मर्कटा समाधि एईल ।
 कां राहे क्षणितला राहिल । महाबातु ॥ १२ ॥
 जी बुद्धितें सली । निश्चयातें टाली ।
 स्थैयेंसी हाता फली । मेलौनि जाये ॥ १३ ॥
 जें विवकातें भूलवी । संतोषासि चाड लावी ।
 त्रैसिजे तन्ही हीडवी । चहुं दिशीं ॥ १४ ॥
 जें निरुंधिलें वे बाऊ । जेआ संयमू चि होये साबाओ ।
 तें मन आपुला स्वभाऊ । सांडील काइ ॥ १५ ॥
 क्षणौनि मन येक निश्चल राहील । मग आक्षासि साम्य येईल ।
 हें विस ही विश्वे न घडेल । तें एआ लागि ॥ १६ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलं ।
 अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ १५ ॥
 तवं कृष्ण क्षणधि साच चि । बोलतु आहासि तें तैसें चि ।
 एआ मना किर चपल चि । स्वभाओ गा ॥ १७ ॥
 परि वैराग्याचेनि आधारे । लाविलें अभ्यासाचिए मोहरे ।
 तरि केतुलेंनि एके अवसरें । धिरावेल ॥ १८ ॥
 कां क्या मनाचें एक नीकें । जें हें देखिलेंआ ठाया सोंके ।
 क्षणौनि स्वानुभवसुखा चि कवतिकें । दाखवितां जाइजे ॥ १९ ॥

असंयतारमना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः ॥
 वक्ष्यामना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ १६ ॥
 यन्हविं विरक्ति जंयां नाहिं । जे अभ्यासिं निरिमती चि कही ।
 तेयां नाक्ले हें आझीं हीं । न मनू काइ ॥ १२० ॥
 परि यमनियमाधिया वाटा न वचिजे ।
 सार्विया वैराग्याची से न करिजे ।

केवल विषयजाली ठाकिजे ।

बुद्धी देउनि ॥ २१ ॥

एआ जालेआ मानसा कहीं । युगुतिची कांनि लागली नाहि ।

तारि निश्चल होईल काई । कैसेन सावें ॥ २२ ॥

झणौनि मनाचा निग्रहो होए । ऐसा उपाओ जो आहे ।

तो आरंभी मग नेहे । कैसा पाऊ ॥ २३ ॥

तारि योगसाधन जेतुके । ते आवये चि काई लटिके ।

परि आपणपेयां अभ्यासु न टके । हें चि क्षणें ॥ २४ ॥

आजि योगाचें होये बल । तारि मन केतुलें चपल ।

काई महदादि हें सकल । आपुलें मो होए ॥ २५ ॥

अर्जुन उवाच ॥

अथानिः शब्दबोधेन योगाच्छलितमानसः ।

अग्रपथ योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥ ३७ ॥

तेथ अर्जुनु क्षणे नीकें । देओ बोलताति तें न तुके ।

साच योगबलेंसी न तुके । मनोबल ॥ २६ ॥

परि तो चि योगु कैसा केवि जाणों ।

ध्याही येतुळे दीइया मातु ही नेणों ।

झणौनि मनातें जी क्षणों ।

अनावर हें ॥ २७ ॥

हा आतां आववेंआ जन्मां । तूझेनि प्रसादें पुरुषोत्तमा ।

योगपरिचयो आतां । जाला आजि ॥ २८ ॥

परि आणिक येकु गोसाविआं । मज संशयो आहे सावित्री ।

तो तुज वांचूनि फेडावया । नमर्थु नाही ॥ २९ ॥

झणौनि सावें गोविंदा । कव्हणी येकु मोक्षपदा ।

मोक्षतु होता श्रद्धा । उपायें विण ॥ ३० ॥

इन्द्रिप्रामौनि निगाला । आस्थेचिये वट्टे ~~आत्मजाने~~
आत्मसिद्धिबेआ पुट्टेछा । नगरा एजावेआ ॥ ३१ ॥

कबिओभवविम्वट्टिछाअमिव नहकति ।

अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥ ३२ ॥

तव आत्मसिद्धि न टके चि । आणि माघौतेआ ही भिये चि ।

एसां अस्तु गेला माझारि चि । आयुष्यमानु ॥ ३२ ॥

जैसें अवकाळीं आभाळ । अलुमालु सपतल ।

विपार्ये आले केवल । बसे ना बरिये ॥ ३३ ॥

तैसीं दोन्ही इथे दुरावलीं । जे प्राप्ति तव अलग ठेली ।

आणि अप्राप्ति ही सांडविली । अद्वा तिआ ॥ ३४ ॥

एतन्मे संशयं कृष्ण हेतुमर्हस्यशेषतः ।

म्बद्रव्यः संशयस्यास्य छेत्ता न क्षुपपद्यते ॥ ३५ ॥

ऐसा ओलांतरला काजी । जो अद्वेचां चि सघाजीं ।

बुडाला तेआ हो जी । कवण गति ॥ ३५ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

पार्थ नैवेह नामुच विनाशस्तस्य विद्यते ॥

नाहे कल्याणकृत्कश्चिद्गतिं तात गरुडति ॥ ३६ ॥

तव कृष्ण हणथि पार्था । जेया नैष्कर्म्यसुखी आस्था ।

तेया मोक्ष कांचूनि अन्यथा । गति आहे गा ॥ ३६ ॥

परि येतुलें चि येक घडे । जें माझारि विसावें पडे ।

त हीं ऐसेनि सुरवाडें । जो देवां नाही ॥ ३७ ॥

बनहविं अभ्यासाचां उचलतां । पाई जरि चपलतां ।

तरि दिवसा आधिं टाकिता । सोहंसिद्धितें ॥ ३८ ॥

परि तेतुळा वंगु तो नोहे चि । हणौनि विसावां तथे ~~जीव~~ चि ।

पाहिं मोक्षु तव तसा चि । ठेवला आहे ॥ ३९ ॥

अथ बुद्धकृतोद्दोकाशुचित्वा द्वाभ्यतीः संमताः ।

बुद्धोर्ना धीमतां नेहे योगस्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥

अहर्कैः कवतिक होये कैसै । जे शतमखा लोक सयासै ।

ते तो पावे अनयासै । कैवल्यकामु ॥ ४४० ॥

मग तेधिये जे अमोघ । अलौकिक भोग ।

ते भोनी जव चांग । कवतिक पुरे ॥ ४१ ॥

पाठिं जन्मे संसारी । परि सकळ धर्मांची माहेरी ।

कांवा उगवे आगरी । विभवत्रियेचां ॥ ४२ ॥

जेहातें नीतिगंधे चालिजे । सत्यसंघूनें बोलिजे ।

देखानें तें देखिजे । शास्त्रदीठी ॥ ४३ ॥

बेदु तो जागेश्वर । जेवा वेवसाओ निजु आचार ।

सारासारविचार । मंत्रु जेहातें ॥ ४४ ॥

जेहाचा कुली चित्त । जाली ईश्वराची कांता ।

जेहातें गृहदेवता । आदिरिद्धि ॥ ४५ ॥

ऐसी निजपुण्याचिया जोडी । वाढिनली सर्व सुखांची कुळबाडी ।

तिण जन्मे तो मुरबाडी । योगच्युतु ॥ ४६ ॥

अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ।

एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यद्दीदृशम् ॥ ४२ ॥

अथवा ज्ञानाग्निहोत्री । जे परब्रह्मण्य श्रोत्री ।

बाहासुखश्रेत्री । आदिवंत ॥ ४७ ॥

जे सिद्धांचां सिंहासनी । राज्य करिताति त्रिमुवनी ।

जे कुजते कोकिल वनी । संतोषाचां ॥ ४८ ॥

जे निरंकुशमिचे मुली । जे बैठले आहाति फली ।

तेही योगियांचां वि कुली । जन्म पावे ॥ ४९ ॥

तत्र ते बुद्धिसंयोगं लभते यौर्वेदेहिकम् ।

कतलै च ततरी भूयः संसिद्धौ कुटुर्नदन ॥ ४३ ॥

मोटकी देहाकृति उमटे । आणि उन्मेळा पाहाट झुटे ।
 सूर्या पुढां प्रकटे । प्रकाशु जैसा ॥ ४५० ॥
 तैसी दशेची वाट न पातां । वयभेचिमा गाथा नैयती ।
 बालपणीं चि सर्वज्ञता । वरी तेपारें ॥ ५१ ॥
 तिए सिद्धप्रज्ञेचेनि लामें । मन चि सारस्वतें कुमे ।
 मग सकळ शास्त्रें स्वयंभें । निगति वाचें ॥ ५२ ॥
 ऐसें जें जन्म । जेवाळागि देव सकाम ।
 स्वर्गीं टेडे जाहोम । करिये सदा ॥ ५३ ॥
 अमरीं भाटां होइजे । मग मृत्युओकतें वानिजे ।
 ऐसें जन्म गा पार्थी जें । तें तो पावे ॥ ५४ ॥

पूर्वाभ्यासेन तेनैव विहस्यते ह्यवशोऽपि सः ।

जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तने ॥ ४४ ॥

आदिं मागील जे सद्बुद्धि । जेथ जीविता नेली होती अवधी ।
 मग ते चि पुढुनीं निरवधी । नवीं लावे ॥ ५५ ॥
 तेथ सदैवां आणि पायला । वरि दिव्यांजन हीं होये डोळां ।
 मग देखे जैसीं अवधीळा । पातालबनें ॥ ५६ ॥
 तैसें दुर्मेघ जे जे अभिप्राये । कां गुरुगम्य हान ठावे ।
 तेथ सौरसें विण जाये । बुद्धि तेहाची ॥ ५७ ॥
 बलिये इंद्रियें एंधि मना । मन एकवटे पवनां ।
 पवतु साहाजें गगना । भीलों चि लागे ॥ ५८ ॥
 ऐसें मेणें चि काइ आपसें । तेहातें चि कीजे अभ्यास ।
 समाधि घर पूसे । मानसाचें ॥ ५९ ॥
 आणिजे योगनीठिचा धैरवु । काइ हा आरंभरंभेचा गौळु ।
 कीं वैराग्यसिद्धिचा अनुभवु । रुपा आला ॥ ६० ॥
 हा सत्कार उमाणितें भाव । किं अष्टांगसामिथेचें दीप ।
 जैसें परमलें चि घारेलें रूप । चंदनाचें ॥ ६१ ॥

तैसा संतोषाचा काइ घडिला । कां सिद्धभांडारौनि हान काडिला ।
 दीसे तेणें मानें रुढला । साधकदशे ॥ ६२ ॥
 जे बरिखशताचां कोडीं । जन्मसहस्रांशिआ आडीं ।
 लंघितां पातला थडी । आत्मसिद्धिची ॥ ६३ ॥
 ह्मणौनि साधनजात आघवें । अनुसरे तेआ स्वभावें ।
 मग आइतिये बसे राणिवे । विवेकाचिये ॥ ६४ ॥
 हाडिं विचारितेया वेगा । तो विवेकु ही ठाके मागा ।
 मग अबिचार ये आंगा । घडीनि जाण् ॥ ६५ ॥
 तेथ मनाचें मेवौडें विरे । पवनाचें पवनपण सरें ।
 आपणपां आपण मुरें । आकाश ही ॥ ६६ ॥
 प्रणवाचा माया बुडे । एतुलेंनि अनिर्वाच्य सुख जोडे ।
 ह्मणौनि आदिचि गोलु बाहुडे । तां येया चि लागि ॥ ६७ ॥
 ऐसी परब्रह्मिची स्थिती । जे सकलां गतींति गति ।
 तेया अमूर्ताची मूर्ति । होउनि ठाके ॥ ६८ ॥

अथ त्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः ॥

अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥ ४५ ॥

तेणें बहुतीं जन्मीं भागिलीं । विक्षेपाचीं पाणिवलें झाडिलीं ।
 ह्मणौनि उपजतखेत्रो बुडाली । लगिनघटिका ॥ ६९ ॥
 आणि तद्रूपतासीं चि लग्न । लागौनि ठेलें अभिन ।
 जैसें लोपलें अध गगन । होउनि ठाके ॥ ७० ॥
 तैसें विश्व जेथें होये । माघौतें लया जाये ।
 तें विद्यमानें चि देहें । जाला तो गा ॥ ७१ ॥
 जेया लाभाचिआ आशा । करुनि धैर्यबाहुंचा भरवसा ।
 झालित घट्कर्माचां धारसा । कर्मनिष्ठ ॥ ७२ ॥
 अजं जिये येकी वस्तूलागि । बाणूनि ज्ञानाची वजांगी ।
 जूझत प्रपंचेसीं संभरंगीं । ज्ञानिये गा ॥ ७३ ॥

भावार्थदीपिका.

अथवा निर्लागे नितरदां । तपोदुर्गाचां आदकादां ।
 झोंकति तपिये चाडा । जेयाचिया ॥ ७४ ॥
 जें भजलेयांसि मज्य । याज्ञिकांचें माज्य ।
 देव जें पूज्य । सकलां सदा ॥ ७५ ॥
 तें बि तो आपण । स्वयं जाला निर्वाण ।
 जें साधकांचें कारण । सिद्ध तत्व गा ॥ ७६ ॥

तपस्विभ्योऽधिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि महोऽधिकः ।

कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ ४६ ॥

ह्मणीनि कर्मनिष्ठां वंदु । तो ज्ञानियांसि वेद्यु ।
 तापसांचा आद्यु । तपोनाथु ॥ ७७ ॥
 पै जीवपरमात्मसंगमां । जेयाचेया एणें जाणें मनोधर्मा ।
 तो शरीरें बि परि महिमा । ऐसी पावे ॥ ७८ ॥
 ह्मणीनि एआ कारणें । तूतें मी सदा ह्मणे ।
 योगी होयें अंतःकरणें । पांडुकुमरा ॥ ७९ ॥

योगिनामपि सर्वेषां मद्भुतेनांतरात्मना ।

अद्वावाभजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥ ४७ ॥

आगा योगी जो ह्मणिजे । तो देवांचा देवो जाणिजे ।
 आणि सुखसर्वस्व माझे । चैतन्य तो ॥ ४८० ॥
 जेया भजता भजन भजाने । हें भगतिसाधन जें आधेणें ।
 तें मी चि जालों अनुभवें । अखंडीत ॥ ८१ ॥
 तेया एकवटलेया प्रेमा । जरि पाडें पाडजे उपमा ।
 तरि मी देह तो आत्मा । हें चि होये ॥ ८२ ॥
 ऐसें भक्तचकोरचंद्रें । जेथ त्रिशुवनैकनरेंद्रें ।
 बीळिल्लें गुणसमुद्रें । संजयो ह्मणे ॥ ८३ ॥
 तेथ आदिलापासौनि पार्था । आइकिजे ऐसी बि आस्था ।
 दुणावली हे यदुनाथा । पावों सरलें ॥ ८४ ॥

किं सावियां चि मनीं तोषला । जें बोलां आरिसा जोडला ।
 तेणें हरिषें आतां उपलवला । निरूपील ॥ ८५ ॥
 जो प्रसंगु असे पुढां । जेथ शांतु दीसिल उघडा ।
 तो पाखविला मुढा । प्रमेयबीजाचा ॥ ८६ ॥
 जें सात्विकाचेनि वडपें । गेलें अध्यात्मिक खरपें ।
 साहाजें निरोळले वापे । चतुर चित्ताचे ॥ ८७ ॥
 वरि अवधानाचा वापसा । लाधला सोनेआं ऐसा ।
 ह्यणीनि पेरवेआ धिवंसा । निवृत्तिसी ॥ ८८ ॥
 ज्ञानदेओ हणें मी चाडें । सहुरु केलां कोडें ।
 माथां हातु ठेविला तें फुडें । बि चि वाडलें ॥ ८९ ॥
 ह्यणीनि येणें मुखें जें निगे । तें संतांचां ह्दइ लागे ।
 हें असो साधें श्रीरंगें । बोलिलें जें ॥ ९० ॥
 परि तें मनाचां कानीं आइकायें । बोलु बुद्धिचां ओळां देखावें ।
 हें साटोवाटीं घेआयें । चित्ताचिआ ॥ ९१ ॥
 अवधानाचेनि हातें । नेया पां ह्दया आंतीतें ।
 हें रिक्तवितील आणितें । जाणांचिए ॥ ९२ ॥
 हे हितार्ते निवविती । परिणामार्ते निवविती ।
 सुखाची लाविती । लाखौली जीवा ॥ ९३ ॥
 जें अर्जुनेसीं मुकुंदें । नागर बोलिलें विनोदें ।
 तें बोमिथेचेनि बंधें । साधेंन मीं ॥ ९४ ॥

३० तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अभ्यासयोगो नाम
 षष्ठोऽध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय सातवा

श्रीकृष्णाय नमः ॥

तरि आइकों मग तो अनंतु । पार्थीतें असे सणतु ।
पैं गा तूं योगयुक्तु । जाला सांता ॥ १ ॥
मज समसतें जाणसी ऐसैं । आपुलिये तलहातिचें रत्न जैसैं ।
तुज ज्ञान सांघेन तैसैं । विज्ञानेसीं ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

मन्वास्तकमनाः पार्थ योगं युञ्जन्मदाश्रयः ।
असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥ १ ॥
ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः ।
यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ २ ॥
येथ विज्ञानें काइ करावें । ऐसैं घेंसि जरि मनोभाषें ।
तरि पैं आदिं जाणावें । तें चि लागे ॥ ३ ॥
मग ज्ञानाचिये वेळे । सांकाति जाणिवेचे होळे ।
जैसी तीरीःनाथ न ढळे । टेंकली सांती ॥ ४ ॥
तैसी जाणीव जेथ न रिगे । विचारु माघौता वाडळीं मिळे ।
तर्कु आणि ने थे । आगीं जेयाचों ॥ ५ ॥

अर्जुना तेषा नावं ज्ञान । येन प्रपञ्चु हे विज्ञान ।
 येन सत्त्वबुद्धि ते अज्ञान । तीन्ही जाण ॥ ६ ॥
 आतां अज्ञान आवचें हारये । विज्ञान निःशेष करये ।
 आणि ज्ञान ते स्वरूपे । होठनि जाइजे ॥ ७ ॥
 ऐसें बर्म जें गूढ । ते कोजेल वाक्यारूढ ।
 जेणें धोडेनि पुरे कोड । बहुत मनिचें ॥ ८ ॥
 जेणें सांगतेया बोलवें कुंठे । आइकतेपाचें बेसन तुंटे ।
 हे जाणणें साने मोठे । नव्हे आइकें ॥ ९ ॥

मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये ।

यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥ ३ ॥

पै गा मनुष्यांचेया सहस्रां । माशि त्रिपाइलेयां चि एष धिक्कंठा ।
 तैसेयां धिक्कंसेकरां बहुवसां । माशि विरला जाणें ॥ १० ॥
 जसें भरलेया त्रिभुजना । आतु येकु येकु चांगु अर्जुना ।
 निवडुनि कीजे सेना । लक्षगरि ॥ ११ ॥
 किं तेषां ही माशि सेवटी । जेव्हळि लोहमासातें घाटी ।
 तेव्हळि विजेश्रियेचां पाटी । एकु चि वैसे ॥ १२ ॥
 तैसे आश्वेचां महापुरीं । रिगताति कोडिवेन्ही ।
 परि प्राप्तिचां पळी तीरीं । विरला निगे ॥ १३ ॥
 ह्मणीनि सामान्य गा नेहे । हे सांगतां वडिलि गोठि आहे ।
 परि ते बोळों येईल पाहें । आतां प्रस्तुत आइक ॥ १४ ॥
 तरि अवधारि धनंजया । हे महदादिक माझी माया ।
 जैसी प्रतिविधे छाया । निजांगाची ॥ १५ ॥

भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरिव च ।

अहंकार इतीयं ॥ भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥

आणि इयेतें प्रकृति हाणिजे । हे अष्टधा भिन्न जाणिजे ।
 लोकांजय निकजे । इयेतव ॥ १६ ॥

हे अहंका भिन्न कैसी । ऐसा ध्वनि धरिती जारे मानली ।
तारे ते चि आतां परिसै । विवचना ॥ १७ ॥

अपरेषमितस्त्वन्त्यां प्रकृतिं चिदि मे परां ।
जीवभूतां मह्यबाहो यथेदं धार्यते जगत् ॥ ५ ॥

आप तेज गगन । मही मारुतु मन ।
बुद्धि अहंकार हे भिन्न । आठै भाग ॥ १८ ॥
आणि एयां आठांची जे साम्यावस्था । ते माझी परम प्रकृति पार्या ।
तिथे नाचं व्यवस्था । जोड ऐसी ॥ १९ ॥
जे जडातें जीववी । जे जेतें जेववी ।
मनातें मानवी । शोक मोह ॥ २० ॥
पै बुद्धिचा आंगी जाणगे । तें जियेचिये जवळिकेचें करणें ।
जियो अहंकाराचेनि विदाणें । जग चि धरिजे ॥ २१ ॥

एतद्योनीनि भूतसति सर्वाणीत्युपधत्तव ।
अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥

ते सूक्ष्म प्रकृति कोडें । जें स्थूलेचेत आंगा घडे ।
तें भूतसृष्टिची पडे । टोकताल ॥ २२ ॥
चतुर्विधु ठसा । उमटों लागे आवैसा ।
मोळा तरि सरिसा । परि धर चि आनान ॥ २३ ॥
होति चौरासी लक्ष थरा । एरा मीति नेणजे मांडारा
भरे आदिशून्याचा गाभारा । नाणयांसि ॥ २४ ॥
ऐसे एकनूक पंचमौलिक । पडति मोहस टांक ।
मग तिथे समृद्धिचें लेख । प्रकृती चि धरी ॥ २५ ॥
जे आकूनि नाणें विस्तारी । पाठिं तेयाचो चि ओंठणी करी ।
माझि कर्मकर्माचा व्यवहारी । प्रवर्तुं दावी ॥ २६ ॥
हे रूपक परि असो । सीघां उघड जैसे परिपसो ।
तारे गा नामच्याचा अलिसो । हा प्रकृती चि कजि ॥ २७ ॥

आणि प्रकृति तवे माहा ठाई । बिंदे एथ आन माहीं ।
क्षणौनि आदिनिधन पाई । जगासि मी ॥ २८ ॥

मस्तः परसरं नान्यार्त्तिकचिदस्ति धनंजय ।

अथि सर्वमिदं प्रोक्तं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥

हैं रोहिणीचें जल । तेयाचें पातां जें मूल ।
तैं रश्मि हीं नव्हति केवल । होये तैं भानु ॥ २९ ॥
तिया चि परी किरीटी । इये प्रकृती जालिये सृष्टी ।
जें उपसंहारीनि कीजैल गोटी । तैं मी चि आहे ॥ ३० ॥

रसोऽहमप्सु कोतेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः ।

प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥

ऐसें होये दीसे न दिसे । हें मज चि माझियडें असे ।
मियां चि विश्व धरिजे । जैसें सूत्रें मणि ॥ ३१ ॥
क्षणौनि उदकीं हान रसु । कां पवनीं ओ स्पर्शु ।
शशिसूर्यां जो प्रकाशु । तो मी चि जाण ॥ ३२ ॥
तैसा चि नैसर्गिकु शुद्धु । पृथ्वीचां ठाई गंधु ।
गगनीं मी शब्दु । वेदीं प्रणवु ॥ ३३ ॥
नराचां ठाई नरत्व । जें अहंभावियें सत्व ।
तैं पौरुष मी हें तत्व । जोलिजत असे ॥ ३४ ॥

पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसा ।

जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ ९ ॥

अग्नी ऐसें आहाच । तेजीं नासांचें आहे कवच ।
तैं परतें केलेयां साच । तेज तैं मी ॥ ३५ ॥
आणि ज्ञानाविधिं योनि । जन्मानि भूतें त्रिभुवनीं ।
वर्ततें आहाति जीवनीं । आपुलालां ॥ ३६ ॥
दिं एके पवनू चि पौंधि । एके तूणेतव जींधि
एके असाधरें आहानि । जलें एके ॥ ३७ ॥

ऐसें भूतप्रति आननः जे प्रकृतिवशे दीसे जीवन ।

ते आघवां टाई अभिज । मी चि एक ॥ ३८ ॥

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ।

बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ ३९ ॥

पै आदिचेनि अवसरे । बिरुद्धे गगनाचेनि अंकुरे ।

जे अंती गौडी आखरे । प्रणवा पटिची ॥ ३९ ॥

जवं हा विश्वाकारु असे । तव जे विश्वा चि सारिखे दीसे ।

मग महाप्रलयदशे । कैसें हीं नव्हे ॥ ४० ॥

ऐसें अनादि जे सहज । ते गा मी विश्वबीज ।

हे हाता तळीं तुज । देइजतसे ॥ ४१ ॥

मग उघड करुनि पांडवा । जे हे अगिनी सांख्याचेया गावा ।

ते येयाचा उपेगु वरवा । देखसील ॥ ४२ ॥

पारि हे अप्रसंगादप । आतां असतु न बोळो साक्षेप ।

जाणें तपियांचां ठांड तप । ते रूप माझे ॥ ४३ ॥

बलियां माझि बल । ते मीं जाण अदल ।

बुद्धिमतीं कवळ । बुद्धि ते मीं ॥ ४४ ॥

बलं बलवतां चाहं कामरागद्विषर्जितम् ।

धर्मोर्वैरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ ॥ ४५ ॥

भूतांचां ठांड काम । तो मीं झणे राम ।

जणें अर्थात धर्म । थोर दीसे ॥ ४५ ॥

एन्हर्षि विकाराचेनि पैसे । करी किर इंद्रियाचेया चि ऐसे ।

पारि धर्मासि वेखासे । जाओ नेदी ॥ ४६ ॥

जे अप्रवृत्तिचा अळाटा । सांडुनि विधिचिया चि नीगे वाटा ।

तेवीं चि नियमाचा दावटा । सर्वे चाळे ॥ ४७ ॥

कामु ऐसिया ओजा प्रवर्ते । झणौनि धर्मासि होये पुरते ।

मग माझतीर्थीचे मुगुते । संसार भोगी ॥ ४८ ॥

जो क्षुतिगौरवाचा मांडवी । कामुच्छ्रित्वा वेष्टु वाढवी ।
जब कर्मफलेंसीं पालवी । अपवर्गी ठेके ॥ ४९ ॥
ऐसां नियतु का कंदर्पु । जो भूतां एयां बीजरूपु ।
तो मी हणें बापु । योगियांचा ॥ ५० ॥
हें वेकेक केती सांधावें । आतां वस्तुजात चि आचवें ।
मज पासांनि जाणावें । विकरलें असे ॥ ५१ ॥

ये चैव सात्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये ॥
मत्त एवेति तान्बिद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥ १२ ॥

जे सात्विक हान भाव । कां रजतमादि सर्व ।
ते ममरूपसंभव । ओळख तूं ॥ ५२ ॥
हे जाले तरि माझां ठाई । परि येया माझि मी नाही ।
जैसी स्वमिचां बोही । जाप्रति न बुडे ॥ ५३ ॥
ना तरि रसाची चि सुत्रट । जैसी बीजकणिका तरि बनघट ।
परि तियेतव होये जें काष्ठ । अंकुरद्वारे ॥ ५४ ॥
मग तेया काष्ठ्याचां ठाई । सांग पां बीजपण आहे काही ।
हणौनि विज्ञानीं मीं नाही । जन्ही हें माझे ॥ ५५ ॥
पै गा गगनीं उपजे आभाल । परि तेथ गगन नाहिं केवल ।
अथवा अभाळीं होये सलील । तेथ अभ्र नाहिं ॥ ५६ ॥
मग तेया उदकाचेनि चि आवेसैं । जालें तेज जें लखलखीत दीसे ।
तेयां विजू माझि काइ असे । सलील तें ॥ ५७ ॥
सर्वें अशीतव घूसु होये । तिण् घूसीं काये अग्नि आहे ।
तैसा विकारु हा मी नोहें । जन्ही विकरलां असें ॥ ५८ ॥

त्रिमिर्गुणमयैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत् ।

मोहिबुं नाभिजानाति मामैरूपः परमन्ययम् ॥ १३ ॥

परि उदकीं जाली बाबुली । उदकारें चि जैसी झांकोली ।
कां वापांभिया आभाळी । आकाश खोपे ॥ ५९ ॥

हो गा स्वप्न हें लटकें नोहे । परि निद्रावहें जें बाणलें होये ।
 तें आठट काइ देंत आहे । आपणपें ॥ ६० ॥
 हें असो नेणों कैथें । जें डोलां चि पटल रचे ।
 तेणें देखणेपण डोलेयांचें । न गीळिजे काइ ॥ ६१ ॥
 तैसी माझी चि हे बिंबली । गुणात्मक साउली ।
 किं मज चि आड टेली । जवनीक जैसी ॥ ६२ ॥
 हणौनि भूतें मातें नेणती । माझीं चि परि मीं नव्हति ।
 जैसी जला जलें न विरति । मुक्ताफलें ॥ ६३ ॥
 पै पृथ्वीचा घट्टु कीजे । सर्वे चि पृथ्वीसि भिले जरि मेलविजे ।
 तो चि अग्निसंगें सिंविजे । तारि मांगल होये ॥ ६४ ॥
 तैसैं भूतजात सर्व । हे माझे चि कीर अवयव ।
 परि मायायोगें जीव— । दशे आले ॥ ६५ ॥

वैषी होया गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥

सामेष ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥ १४ ॥

आतां महानदी हे माया । उतरौनियां धनंजया ।
 मीं होइजे हें आया । कैसेनि ये ॥ ६६ ॥
 जिये ब्रह्माचल्लाचां आवाडां । पहिलेया संकल्पजलाचेया उमडा ।
 सर्वे चि महाभूतांचा बुडडा । साना आला ॥ ६७ ॥
 जे सृष्टिसंचाराचेनि ओवें । बडतकालकलांचेनि नेवें ।
 प्रवृत्तिनिवृत्तिचीं तुंगें । तटें सांडी ॥ ६८ ॥
 जे गुणघनाचेनि वृष्टिभरे । भरली मोहाचेनि महापूरें ।
 चेडनि जांत नगरें । यमनियमांचीं ॥ ६९ ॥
 जे हेपाचां आवर्त्ती दाटत । तेथ मत्सराचे हुकरे पडत ।
 माक्षि प्रमादादि तलपु अंत । माहामीन ॥ ७० ॥
 जेथ प्रपंचाचीं बलणें । कर्मा अकर्माचीं ओमाणें ।
 परि तराति ओसाणें । सुखदुःखांचीं ॥ ७१ ॥

रतिचेया बेटा । आदळति कामाचिया लाटा ।
 तेथ जीवफेन संघाटां । सीघ दीसे ॥ ७२ ॥
 अहंकाराचिया चलियां । वरि मदप्रपाचिया उकलिया ।
 जेथ विषयोर्मीचे कलिया । उल्लास घेंति ॥ ७३ ॥
 उदोवस्तूचे लोंढे । पावित जन्ममृत्सुचे चोंढे ।
 जेथ पांचमीतिक बुडडे । होत जात ॥ ७४ ॥
 संमोह—भ्रम—नासे । गीलित धैर्याचीं आविसें ।
 जेथ देवढे भवंत वलसे । अज्ञानाचे ॥ ७५ ॥
 भ्रांतिचेनि खड्डले । रेवले आस्थेचे जवगले ।
 रजोगुणाचेनि खलाले । स्वर्ग गाजे ॥ ७६ ॥
 तमाचे धारसे काढ । सत्वाचे श्रीरपणें जाड ।
 किंबहुना हे दुषाड । मायानदी ॥ ७७ ॥
 पै पुनरावृत्तिचेनि उभडे । शल्यताति सत्यलोकिचे वुडे ।
 घाथें गडबडीत ढोंढे । ब्रह्मगोलकाचे ॥ ७८ ॥
 ते पाणिनांचेन बहिलेपणें । आझू न धरिती चि ओभाणें ।
 ऐसा मायापुरु ह्य कवणें । तारिजैल गा ॥ ७९ ॥
 एक स्वयंमुद्रिचां बाहीं । रिगाले तेयांची शुद्धि नाहीं ।
 एक जाणिवेचां डोहीं । गवें गीलिले ॥ ८० ॥
 एकी विद्येचिया सांगडी । घेतलिया अहंभावाचिया डोंडी ।
 ते मदमीनाचां तोंडी । सगले चि गेले ॥ ८१ ॥
 एकी वपसेचें जाड बांधले । मग मन्मथाचिये कासे लागले ।
 ते विषयमगरीं सांडिले । चघळनियां ॥ ८२ ॥
 आर्ता वृद्धाप्याचेया तरंगा । माझि मतिभ्रमाचा जरंगा ।
 तेणें कबलिजतासि पै गा । अहंकडे ॥ ८३ ॥
 आणि शोकाचा कडां उपटत । रोगाचा आवर्ती दाटत ।
 आपदागिर्षि बुबिजत । उबबलां ठांड ॥ ८४ ॥

मग दुःखाचेनि वरटेनि वोंबले । पाठि मरणाचिया रेवा रेबले ।
 ऐसे कर्माचिये कासे लागले । गेले वायां ॥ ८५ ॥
 एकिं यजनक्रियेचीं पेटी । घातलीं बांधौनि पोटी ।
 ते स्वर्गमुखाचां कपाटी । मरोनि ठेले ॥ ८६ ॥
 एकिं मोक्षिं लागवियाचिया आस्ता । केला कर्मबाझाचा भवसा ।
 परि ते पडिले गां करुनि वळसां । विधिवोवाचा ॥ ८७ ॥
 जेय वैराग्याची नाव न रिगे । विवेकाचा तागा न छगे ।
 यरि काहिं काहिं तरों ये योगें । परि विपायें तो ॥ ८८ ॥
 ऐसें जीवाचिये आंगवणे । इये मायानदीचें उतरणें ।
 हें काइसेयासारखें बोलणें । झणावें पां ॥ ८९ ॥
 जरि अपध्याशीला व्याधी । कले साधूं दुर्जनाची बुद्धि ।
 कां रागी सांडी रिद्धि । आली सांती ॥ ९० ॥
 जरि चोरा सभा दाटे । अथवा मीना गळु बोंटे ।
 ना तरि भेडा उल्हाटे । विवसी जरि ॥ ९१ ॥
 पाडता वागूर करांडी । जरि मुंगी मेह उळांडी ।
 तारि मोहाचि पैली थडी । देखति जीव ॥ ९२ ॥
 झणौनि गा पांडुपुत्रा । जैसी सकाना न जिणवे चि वनिता ।
 तैसी मायामय हे सरिता । न ठके जीवां ॥ ९३ ॥
 एथ एक चि लीला तरले । जिहिं मज्जीनि मातें वरिलें ।
 तेया ऐली चि थडिये सरलें । मायाजळ ॥ ९४ ॥
 जे अहंभावाचें ओसें सांडुनि । विरुदाचिया शुद्धा चूडौनि ।
 अनुरागात्रा नीस्ताउनि । पाणिढ्वाळु ॥ ९५ ॥
 जेया ऐक्याचिये उत्तरां । बोधाचा जोडला तारा ।
 मग निवृत्तिचेया पैलातीरा । सोंपावले जे ॥ ९६ ॥
 जेया सद्गुरु तारु पुढें । जे अनुभवाचिये कासे गाढे ।
 जेया आत्मनिवेदन तराडें । आकलले ॥ ९७ ॥

ते उपरतिचा बावि सेळत । सोहंभावाचेनि धाबें देखत ।
मम निगळे अनकळित । निवृत्तितटी ॥ ९८ ॥
एणें उपायें मज भजले । ते हे माझी माया तरले ।
परि ऐसे भक्त विपादले । बहुषस नाहि ॥ ९९ ॥

॥ मां दुष्कृतिभो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः ॥
माययापहृतज्ञाता भासुरं भावमाभिताः ॥ १५ ॥
जें बहुतों एका आवांतर । अहंकाराचा भूतसंचार ।
जाळा झणौनि विसर । आपणपां तें ॥ १०० ॥
तेन्हां नियमाचें वळ माठवे । पुढेली अधोगतिची लाज मेळवे ।
आणि करिताति जें ॥ करावें । वेदु झणे ॥ १ ॥
पाहे पां शरीराचेया गाथा । जेयालागि आले पांडवा ।
तो कार्यासु आघवा । सांडूनियां ॥ २ ॥
इंद्रियांचा राजवादी । अहंमतिचा जल्पवादी ।
विकारांतराचा मादी । मेलविताति ॥ ३ ॥
आणि दुःखशोकाचा घाई । मारिलेयाची सें चि नाहि ।
हें सांघावेया कारण काइ । असिले माथा ॥ ४ ॥

चतुर्विध भजन्ते मां जनाः सुकृतिभोऽर्जुन ।
आर्तं जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानं च भरतर्षभ ॥ १६ ॥
झणौनि मातें चूकले । ऐसां चतुर्विध मज भजले ।
जिहि आत्महिता केलें । वाढतें गा ॥ ५ ॥
तो पहिळा आर्तु झणिजे । दुसरा जिज्ञासु बोलिजे ।
तीज्ज अर्थार्थी जाणिजे । ज्ञानियां चौथा ॥ ६ ॥
तेथ आर्तु तो आर्तिचैन व्याजें ।
जिज्ञासु तो जाणवेया चि लागि भजे ।
तीजेनि तेणें अर्थिजे ।
अर्थसिद्धी ॥ ७ ॥

तेषां क्षमी नित्ययुक्त एकभक्तिविशिष्यते ।

प्रियो हि ज्ञानिनोऽन्यथमहं स च मम प्रियः ॥ १७ ॥

मग चौधेयाचां ठाई । काहिं चि करणें नाही ।

झणौनि भक्तु येकु पाई । ज्ञानियां जो ॥ ८ ॥

जे तेया ज्ञानाचेनि प्रकाशें । फीटळें भेदांचें कडवसें ।

मग मी चि जाळा समरसें । आणि भक्तु तेविं चि ॥ ९ ॥

परि आणिकाचिये दीडी नावेक । जैसा फटिकु चि आवडे उदक ।

तेसा ज्ञानी गव्हे कवर्तक । सांवती तें ॥ १० ॥

जैसा वारा कां गगनीं वीरे । मग वारेण वेगळें नुरे ।

तेवि भक्तु हे पैज न मरे । जरि ऐक्या आला ॥ ११ ॥

परि पवनु हालौनि पाहिजे । तारि गगना हि वेगळा देखिजे ।

एव्हविं गगन तों हें साहाजें । अग्रे जैसे ॥ १२ ॥

तैसें शरीरें नान कर्म । तो भजतसे ऐसा गमे ।

परि आंतरे प्रतीतिवर्म । मी चि जाळां ॥ १३ ॥

आणि ज्ञानाचेनि उजियडलेणें । मी आत्मा ऐसें तो जाणे ।

झणौनि मी हीं तैलें चि झणें । उचवडळा सांता ॥ १४ ॥

हां गा जीवापट्टीकडिली बुजे । जां पावीनि वावरों हीं जाणे ।

तो देहाचेनि वेगलेणें । काड वेगळा होये ॥ १५ ॥

उद्धाराः सर्व एवैते ज्ञानीत्वात्मैव मे मतम् ।

आदिथकः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम् ॥ १८ ॥

झणौनि आपुल्लेया हिताचेनि लाभें ।

मज आवडे तो ही भगवु झोंबे ।

परि मी चि करीं बालभें ।

ऐसा ज्ञानियां येकु ॥ १६ ॥

पाहे पां दुभतेयाकिया आशा । जग चि घेनुं करित आहे कांशा ।

परि दोरेंविण केसा । बत्ताचा बली ॥ १७ ॥

कां जें तनुमनुप्राणें । तें आणिक कांहीं चि नेणे ।
 देखे तेंयातें क्षणे । हे माये चि कीं ॥ १८ ॥
 तें एणें मानें अनन्यगति । क्षणौनि घेनू हीं तैसी चि प्रीति ।
 एयालागि लक्ष्मीपति । बोलिले साध ॥ १९ ॥
 हें असो भग क्षणितलें । जे कां गा तुज सांधितले ।
 तेही भक्त भले । पढियंति आक्षां ॥ २० ॥
 परि जाणौनियां मातें । जो पाहों विसरला माघौतें ।
 जैसें सागरा एउनि सरिते । मुरुडावें ठेलें ॥ २१ ॥
 तैसी अंतःकरणकुहरीं उपनली । जेयाची प्रतीतिगंगा मज मीनली ।
 तो मीं हे काइ बोली । फार करूं ॥ २२ ॥
 तारि क्षानियां जो क्षणिते । तो चैतन्य चि केवल माझें ।
 हें न क्षणावें परि काइ कीजे । न बोळों नैये ॥ २३ ॥
 जें तो विप्रयांचिये मांड झाडी । माझि कामक्रोधाची पाझडी ।
 चूकौनि आला पाडी । सदासनेचिये ॥ २४ ॥
 भग साधुसंगें सूभटा । उजू सत्किंयेचिया बाटा ।
 अप्रवृत्तिया अन्हांटा । डावा केलो ॥ २५ ॥

बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ॥

वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥ १९ ॥

आणि जन्मशताचां बाह्यतवणां ।
 तेविं चि आशेचिया न लें चि बाह्याणां ।
 तेथ फलहेतुचा उगाणां ।
 कर्मण खाली ॥ २६ ॥
 ऐसा शरीरसंयोगाचिये राती । माझि आवंत सडिया आवती ।
 तज्जन्मजाची पाहोती । सोये जाली ॥ २७ ॥
 तैसी चि मुरुड्या उला उजळली । भग ज्ञानाची ओतपली पडिली
 तेथ साध्याची रिद्धि उपनली । तेयाचिये इष्टी ॥ २८ ॥

तेव्हळि जियाकडे वांस पाहे । तेउता मी चि येकु तेया आहे ।
 अथवा नियांतु जन्ही राहे । तन्ही मी चि आधि ॥ २९ ॥
 हें असो आणिक काही । तेया सर्वत्र भीवांचूनि नाही ।
 जैसे सबाख जल डोही । बुडालेया घटा ॥ १३० ॥
 तैसा तो मज भीतरि । मी तेया आंतु बाहिरि ।
 हें सांधिजे वोलवारी । तैसें नोहे ॥ ३१ ॥
 झणौनि असो हें इयापरी । तो देखे ज्ञानाची वाखारी ।
 तेणें सवतारेनि करी । आपु विश्व ॥ ३२ ॥
 हें समस्त ही श्रीवासुदेव ॥ ऐसेया प्रतीतिरसाचा उते भाव ॥
 झणौनि मत्तमांशि राजो । ज्ञानियां तो ॥ ३३ ॥
 जेथाचिये प्रतीतीचां वाखोरां । पवाहु होये चराचरां ।
 तो महामा धनुर्धरा । दुर्लभु अति ॥ ३४ ॥

कामिस्तैस्तैर्हृन्मनानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः ।

तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियता स्वया ॥ ३० ॥

येर बहु जोडति किरीटी । जेयांचीं भजने भोगासाठीं ।
 जे आशातिमिरे दीठां । मंद झाले ॥ ३५ ॥
 आणि फलाचिया हांवां । हृदयीं कामा जाला रिगावां ।
 कीं तेयाचिया घसणीं दीवा । ज्ञानाचा रोख ॥ ३६ ॥
 ऐसें उभयथा आंधोर पाडिलें । झणौनि पारिं चि मातें चूकले ।
 मग सर्वभावे अनुसरले । देवतांतरां ॥ ३७ ॥
 आदिंचे प्रकृतिचे पाइक । वारि भोगालगीनि त्रव रंक ।
 मग तेणें लील्यें कवतीक । कैसें भजतें ॥ ३८ ॥
 कवणी तिया नियमनुद्धी । कैलिया हान उपचारसधुद्धी ।
 कां अर्पण यथाविधी । विहित करणें ॥ ३९ ॥

यो यो यां यां तनुं भक्तः अश्रयार्थेन तु निश्छति ।

तस्य तस्याचलां भजती तामेव विद्वान्महम् ॥ २१ ॥

वै जो जो जिये जिये देवतातरी । भजवैया चाड धरी ।
 तयाते ते चाड धरी । पुरविला मी ॥ १४० ॥
 मग तिया श्रद्धाबुक्त । तेथिचें आराधन जें उचित ।
 तें सिद्धिवेन्हीं समस्त । यत्नों लागे ॥ ४१ ॥

स तया भक्त्या युक्तस्तस्याराधनमीदृते ॥

कथते च ततः कामाभ्यर्चन विहितान्हितान् ॥ २१ ॥

ऐसें जेणें जें भाविजे । तें फल तेंणें पाविजे ।
 परि तें हीं सकल निफजे । मज चि तव ॥ ४२ ॥
 परि ते भक्त मातें नेणति । जे कल्पने बाहिरे न निगति ।
 म्हणौनि कल्पित फल पावति । अंतवंत ॥ ४३ ॥

अंतवन्तु फलं तेषां तद्भवस्थल्पमेष्टवाम् ।

देवान्देवयजो यांति मद्भक्ता यांति मामपि ॥ २३ ॥

किंदहुना ऐसें भजन । तें संसाराचें चि साधन ।
 येर फलभोगु तें स्वप्न । नांश्चमरि दोस्ते ॥ ४४ ॥
 हें असो पन्हौतें । पाठि हो का आवडतें ।
 परि यजी जो देवतातें । तो देवतासि ये ॥ ४५ ॥
 येर तनुमनुप्राणी । जे निरंतर माक्षिया चि बाहाणी ।
 ते देहाचां निर्वाणी । मी चि होति ॥ ४६ ॥
 परि तैसें न करीति प्राणिये । वायां आपुलां चि सुखि वाणिये ।
 पन्हतासि पाणियें । तल्हातिचेनि ॥ ४७ ॥
 नाना अमृताचां सागरीं बुडिजे । मग तोंडांमि काइ वज्र पाडिजे ।
 आणि मनीं तरि आळविजे । धीलरातें ॥ ४८ ॥
 हें ऐसें काडसेया करावें । जें अमृति हिं रिगौनि मरावें ।
 सुखें अमृत होऊनि कां नसावें । अमृतामाक्षि ॥ ४९ ॥
 तैसा फडहेतुचा पांजरा । सांडनिपां धनुर्दरा ।
 कां प्रतीतिपांडिं शंकरा । गोसाविरी नोहावें ॥ १५० ॥

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ।

परं मावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥

ज्येष्ठ उच्चावर्ते न पवाहें । सुखाचा पैसार जोडे ।

आपुलेनि सुरवाहें । उढों ये ऐसा ॥ ५१ ॥

तेमा उमपा माप कां सुआवें ॥ मज अव्यक्तातें व्यक्ता कां मानावें ।

सिद्ध असतां कां निमावें । सावनवरि ॥ ५२ ॥

माहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमाधृतः ।

मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ २५ ॥

परि हा बोलु आवका । जरि विचारिजत असे पांडका ।

तरि विशेष एयां जीवां । नलगे फिर ॥ ५३ ॥

कां जें योगमायापटलें । हे जाले आधि आंधले ।

क्षणौनि प्रकाशाचेन हीं दिहबलें । न देखतीं चि मातें ॥ ५४ ॥

यन्हविं मीं नव्हे ऐसें । कांहि वस्तुनात असे ।

पाहे पां कवण जल रसें । रहित आहे ॥ ५५ ॥

पवनु कवणातें न सिद्ध चि । आकाश कें न समाये चि ।

हे असो येकु मीं चि । विश्वि असें ॥ ५६ ॥

वेदाहं समतीक्ष्णानि वर्तमानानि चार्जुन ।

अविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ २६ ॥

एथ भूतें जियें अत्यंतलिं । तियें मीं चि होउनि ठेलीं ।

आणि वर्तलें आधि जालीं । तें हीं मीं चि ॥ ५७ ॥

कां मविष्यमाणें अये हीं । तें हिं मज वेगलीं नाहीं ।

हा बोलु चि यन्हविं काहीं । होये ना जाए ॥ ५८ ॥

ऐसा मीं पांडुसुता । अनस्थूतु सदा असता ।

एयां संसार जो भूतां । तो आनें बोलें ॥ ५९ ॥

इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वंद्वमेवेन भारत ।

सर्वभूतानि संमोहं सर्गं बांति परंतप ॥ २७ ॥

तारि तेही आतां थोडी ऐसी । गोठि साचिजैठ परियसैं ।
 जैं अहंकारा तनूसी । बालम पडिलें ॥ १६० ॥
 तैं इच्छा हे कुमारी जाळी । मग ते कामाचेया तारुण्या आळी ।
 तेथ ह्वेवैसी मांडिली । कुलवाडि तिये ॥ ६१ ॥
 तेथीं दोघां तव जन्मला । ऐसा हृदमोहो पडिला ।
 मग तो आजेंन बाढविला । अहंकारें ॥ ६२ ॥
 तो धृतिसीं सदा प्रतिकूळ । नियमा हीं ना गवे मूळ ।
 आशारसैं दोदिल्ल । जाला सांता ॥ ६३ ॥
 असंतुष्टिचिया मदिरा । मत्तु होउनि धनुर्वरा ।
 विषयाचा वीकरा । विकृतिसिं असे ॥ ६४ ॥
 तेथें भावशुद्धिचिये वाटे । विखुरिलें विकल्पाचे कांटे ।
 मग चीरिले अन्हाटे । अप्रवृत्तिचें ॥ ६५ ॥
 तिहिं भूतें भांभावलिं । कर्णानि संसाराचेया अदक्तीमाझि पडिलीं ।
 मग जेथ महादुःखाचें घेतलीं । दाढिवरि ॥ ६६ ॥

येषां त्वत्तर्गतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ।

ते ब्रह्ममोहविभिर्मुक्ता भजते मां ददमताः ॥ २८ ॥

ऐसां विकल्पांचें वायणें । कांटे देखौनि ससाणें ।
 जे मतिभ्रमाचे पासवणें । घेंति चि ना ॥ ६७ ॥
 उजू एकनिष्ठतेचां पाठलीं । रगडूनि विकल्पाचिया भाळी ।
 पातकांची सांडिली । अटवी जीहीं ॥ ६८ ॥
 मग पुण्यचें धांव घेतलें । आणि माझी जवळीक पातले ।
 किंबहुना ते झुकले । वाढवधेया ॥ ६९ ॥

अनामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतति ये ।

ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाकिलम् ॥ २९ ॥

यन्हवि तर्हि पार्थी । जरामरणाची नीमे कथा ।
 ऐसेया प्रयत्नातें आस्था । विये जेयंची ॥ २७० ॥
 तेयां तो प्रयत्नू चि येकें बळे । मग समये परजसें फळे ।
 जेया पीकलेया रसु गळे । पूर्णतेचा ॥ ७१ ॥
 तेव्हलि कृतकृत्यें जग भरे । तेथ अध्यात्मार्चे नवळणा पूरे ।
 कर्माचें काम सरे । वीरे मन ॥ ७२ ॥
 ऐसा आत्मलाभु तेयां । होये गा घनजया ।
 मांडवळ जेया । उदयी मी ॥ ७३ ॥
 तेयांतें साम्याचिया वाढी । मग ऐक्याची चि सांघे कुळवाढि ।
 तेथ भेदाचीं सांकडी । नेणितति ॥ ७४ ॥

साधिभूताधिदैव मां साधियहं च ये विदुः ॥
 प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्गुरुचेतसाः ॥ १० ॥

जिहि साधिभूतां मातें । प्रतीतचेंनि हातें ।
 धरुनि अविद्वत्तें । सीतळे गा ॥ ७५ ॥
 जेयां जाणिवेचिये उभें । मीं अधिपतु रिगें ।
 ते तनुचेनि हिं वियोगें । विरहिये नव्हति ॥ ७६ ॥
 एव्हवि आयुष्याचें सूत्र विप्रडता । भूतंचीं उमेडे पडाडिता ।
 काह न भरतेया ही चिता । युगांत नोहे ॥ ७७ ॥
 थरि नेजे कैसें पै गा । जे दडडनि मेळे माझेया आंगा ।
 ते प्रयाणचिया ही लगवगा । न संडीति मातें ॥ ७८ ॥
 यन्हवि तन्ही जाण । ऐसे जे निषण्ण ।
 ते चि अंतःकरण— । युक्त योगी ॥ ७९ ॥
 तत्र इयं शब्दकूपिकेतलि । नोडो वि अवधानांसी आंचुली ।
 जे अर्जुनु मावेक तेव्हली । सांगी चि आहे ॥ १८० ॥

जेथे 'सङ्ग' आदि वाक्य फलें । जियें नानार्थ सरसाळें ।
 बाह्याकर्तें आहाति परिमळें । भावांचेनि ॥ ८१ ॥
 सद्गुरुकृपा मंदानीलें । कृष्णद्रुमु डोलति तिये वेलें ।
 अर्जुनु श्रवणाचिये खोले । अथसात पडिलीं ॥ ८२ ॥
 तिये प्रमेयाचीं चि हों काज वलिळीं ।
 किं रसांवां सागरीं चुबुकुलिळीं ।
 मग तैसां चि कां वोलिलीं ।
 परमार्थें ॥ ८३ ॥
 तेणें बरवपणें निर्मळें । अर्जुनोन्मेषाचे डोले ।
 घेंतलति गळाले । त्रिस्मयामृताचे ॥ ८४ ॥
 तिथा सुखसंपत्ती जोंडलिया । मन स्वर्गा वांत बाकुलिया ।
 हृदयार्चा जीवीं गुतकुलिया । होती आधि ॥ ८५ ॥
 ऐसें बरविळि चि बरवा । मुख जावों लागे फावा ।
 तव रसास्वादाधिया हावां । लाहा केला ॥ ८६ ॥
 ज्ञाकारि अनुमानाचेनि करतलें । घेउनि तियें वाक्यफलें ।
 प्रतीतिमुखि एकें वेलें । घाळू पाहिलीं ॥ ८७ ॥
 तव विचाराधिया रसना न दटि ।
 परि हेतुचा दशनी ही न फुटति ।
 ऐसें जाणौनि सुमद्रापति ।
 चुबी चि ना ॥ ८८ ॥
 मग चमत्करला हाणें । इथें अलिचि मा तारागणें ।
 केसा ज्ञापकलें आसलगणें । अक्षरांचेनि ॥ ८९ ॥
 इथें पदे नव्हति फुडिया । गगनाचिथा चि मां वडिया ।
 एक आत्मविषये मती बुडिया । थाडें न निगे ॥ ९० ॥

बांचूनि जाणावेयाचियाकें गोठी । ऐसैं जीवीं चि कासूनि किरीटी
 तियें पुनरपि केळीं दीठी । यादवेंद्रा ॥ ९१ ॥
 भग विनविलें सूमटें । हां हो जी इयें एकावटें ।
 सत्त ही पदें अयुसुटे । नवळें असति ॥ ९२ ॥
 एन्हांवि अवधानाचेनि व्हिलेपणें । नाना प्रमेयांचे उगाणे ।
 काइ श्रवणाचेनि आंगणें । बोलों लाहोति ॥ ९३ ॥
 पारि तैसें नव्हे हें देवा । देखिला अखरांचा चि मेळावा ।
 आणि विस्मयाचेपा ही जीवा । विस्मयो जाला ॥ ९४ ॥
 कानाचेनि गवाक्षद्वारें । बोलाचें रक्षि आधंतरे ।
 पडेना तव चमत्कारें । अवधान ठकलें ॥ ९५ ॥
 तेविं चि मज आर्ता अर्थाची खाड आहे । तेया सांघर्ता हीं वेलु न साहे ।
 ह्याणौनि निरूपण लयाहें । वरीजां देवा ॥ ९६ ॥
 ऐसा मार्गीलु पडिताला वेडनि । पुढां अभिप्रायादीळि सूनि ।
 तेविं चि माझी सूनि । आर्ति आपुली ॥ ९७ ॥
 कैसी पूसर्ता पांहे जाणिव । भोडेची तरि लंघो नेंदी सीव ।
 युन्हांवि कृष्णद्वयासि खेव । देऊं सरलें ॥ ९८ ॥
 आगां गुरुजें जें पूसावें । तें एगें मानें सायबान होआवें ।
 हें एकु जाणें आचवें । सव्यसाची ॥ ९९ ॥
 आतां तेभाचें तें प्रश्न करणें । वरि सर्वज्ञा श्रीहरिचें बोलणें ।
 हें संज्यो आवडलेणें । सांगेउ कैसें ॥ २०० ॥
 तिथे मा अवधान देयां गांठ । बोलिजेल नीट मन्हाटी ।
 जैसी काना आदि दांठे । उग्या जाये ॥ १ ॥
 बुद्धिचिथा जांभा । बोलाचा न चळतां गाभा ।
 आखरांचिया चि भांभा । इद्रियें जांति ॥ २ ॥
 पाहा पां मालतींचे कळे । घाणासि वांटेले करि वरिमलें ।
 पारि वरिचिळी करवा काइ होले । आवली नोडोंसि ॥ ३ ॥

तैस्तै देशिचिया हवावा । इद्रिये करिति राणिका ।
 मग प्रमेयाचिया गावा । लेसां जाइजो ॥ ४ ॥
 ऐसेमि नागरपणे । वोळु निभे ते बोलणे ।
 आइका ज्ञानदेवो ज्ञणे । निवृत्तिचा ॥ ५ ॥

अंतस्तदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे परमहंसयोगो नाम
 सप्तमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय आठवा

श्रीकृष्णाय नमः ॥

अर्जुन उवाच ।

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ।

अधिभूतं च किं प्रोक्तमधिदैवं किमुच्यते ॥ १ ॥

भग अर्जुने क्खणितळें । अहो'जी अवधारिलें ।

जें मियां पूसिलें । तें निरोपिजो ॥ १ ॥

सांचां कवण तें ब्रह्म । काइसेया नांव कर्म ।

अथवा अध्यात्म । काइ क्खणिये ॥ २ ॥

अधिभूत तें कैसें । एध अधिदैव कवण असे ।

हें उघड मीं परियसें । तैसें बोलां ॥ ३ ॥

आधियज्ञः कथं कोऽन्न वेहेऽस्मिन्मधुसूदन ।

अयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियन्तात्मभिः ॥ ४ ॥

देवा अधियज्ञु तो काइ । कवणु पां ह्ये देहीं ।

हें अनुमानासि काहीं । दोढि न भरे ॥ ४ ॥

आणि जी नियता अंतष्करणीं । तूं जाणिजसि प्रवाणीं ।

तें कैसें शार्ङ्गपाणी । परिसर्गो मातें ॥ ५ ॥

देखा धवलारीं चिंतामणिचा । जार पवडला होये दैवाचा ।
 ओसणतां हीं झेलु तेयाचा । परि सोपु न वचे ॥ ६ ॥
 तैसें अर्जुनाचेया शब्दा चि सवें । आलें तें चि झगितलें देवें ।
 पार्था परियसैं गा बरवें । पूसिलें तुषां ॥ ७ ॥
 किरीटीकामधेनूचा पाडा । वार कल्पतरूचा आहे बांदोडा ।
 झणौनि मनोसिद्धिचेया वडा । तो नवल नोहे ॥ ८ ॥
 जें कृष्णाचेयां होयजे आपण । कृष्णु होये आपुलें अंतःकरण ।
 तें संकल्पाचें आंगण । उल्लासति सिद्धी ॥ ९ ॥
 सरि देसैं जें प्रेम । तें अर्जुनीं चि आयि निःसीम ।
 झणौनि तेयाचें काम । सदाफल ॥ १० ॥
 एका कारणें अनंतें । मनोगत तेयाचें पूसतें ।
 होईल जाणौनि आइतें । औगुस्तनि ठेविलें ॥ ११ ॥
 जें अफस धाणौनि निगे । तेयाची भूक ते मायेसी चि लागे ।
 बांधूनि शब्दे काद साचे । मग स्तन्य दे एरि ॥ १२ ॥
 झणौनि कृपावृत्ता गुरुचां ठाई । हें नवल नोहे काहीं ।
 परि तें असो आश्कां काई । बोलता जाला ॥ १३ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

अक्षरं ब्रह्म परमं स्थमाक्षोऽध्यात्ममुच्यते ।

श्रुतमाक्षोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंश्रितः ॥ ३ ॥

मग झगितलें सर्वेभ्यें । जें आकारिं हये खोंकरे ।
 कोंदलें असति न स्तिरे । कव्हणी कालीं ॥ १४ ॥
 एन्हाविं संपूरण तेयाचें पावें । सरि शून्य चि नव्हे तें स्वभावें ।
 वरि गगन्तचेनि पळवें । गाढनि वेठलें ॥ १५ ॥
 जें ऐसैं हीं परि विसलें । हये विहानाचिये खोले ।
 हाकळचें हीं न गवें । तें परब्रह्म ॥ १६ ॥

आणि आकाराचेनि जालेपणे । जन्मकर्मसैं नेणें ।
 आकारलोपीं नीमणें । नाहीं काहीं ॥ १७ ॥
 ऐसी आपुलियाचि सहजस्थिती । जेतया ब्रह्माची नित्यता असती ।
 तेया नावं सुभद्रापती । अध्यात्म गा ॥ १८ ॥
 भग गगनीं जेवि निर्मळे । नेणों कैथी येकें वेळें ।
 उठीति वनपटले । नानावर्णे ॥ १९ ॥
 तैसैं अमूर्ती तियें विशुद्धें । महदाविभूतभेदें ।
 ब्रह्माद्याचे बांधे । हों चि लागति ॥ २० ॥
 पै निर्दिष्टपाचिये बरही । किं फुट आदिसंकल्पांची विकृति ।
 आणि ते सर्वे चि मोढीनि ये दोंढी । ब्रह्मगोलकांचां ॥ २१ ॥
 तेयां एकेकाचा भीतर पाहिजे । तव बीजां चि भरला देखिजे ।
 माझि होंतेयांजातियां नेणिजे । लेख जीवो ॥ २२ ॥
 भग तेयां गोलकांचे अंशांश । प्रसवति आदिसंकल्प असम साहास ।
 हें असो ऐसी वहुवस । श्रुष्टि वाढे ॥ २३ ॥
 परि दूजेन विण एकठां । परब्रह्मीं चि सांखळां ।
 अनेकत्वाचा आला । पूर जैसा ॥ २४ ॥
 तैसैं समविषमरवें नेणों कैचें । नायां चि चराचरपण एक रचें ।
 पातां प्रसवतियां योनीचे । लक्ष ही दीसति ॥ २५ ॥
 एरी जीवभावांचिये पालविये । काहिं मर्यादा चि करूं नये ।
 पाहिजे कवण हें आघवें चि त्रिये । तदि मूल तें शून्य ॥ २६ ॥
 सणौनि करिता मुदष्ट न दिसे । आणि शेयीं कारण ही काही नसे ।
 माझि कार्य चि आपैसैं । वाढों लागे ॥ २७ ॥
 ऐसा करितेन विण अगोचर । अव्यक्तीं हा आकार ।
 भिफडवी जो व्यापार । तेया नावं कर्म ॥ २८ ॥

अधिमूर्तं क्षरो भावः पुरुषाधिवैवर्तम् ।

अधियक्षोऽहमेवान्न देहे देहभूतां चर ॥ ४॥

आतां अभिभूत जें क्षणिये । तें हीं सांचों संक्षेपे ।
 तरि होय आणि हारये । अभ्र जैसें ॥ २९ ॥
 तैसें असतेपण आदाच । जेया नाहिं होइजे हें साच ।
 जेयातें रूपा आणीति पांच पांच । मिलौनिया ॥ ३० ॥
 भूतातें अधिकरुनि असें । आणि भूतसंयोगें तरि बीसे ।
 जें वियोगावेगळें भंडो । नामरूपादिक ॥ ३१ ॥
 तेयातें अभिभूत क्षणिये । मग अधिदैव पुरुष जाणिये ।
 जेणें प्रकृतिचें भोगिये । उपार्जलें ॥ ३२ ॥
 जो चेतनाचा चक्षु । इन्द्रियदेशाचा अध्यक्षु ।
 जो देहास्तीमानी वृक्षु । संकल्पविहंगा ॥ ३३ ॥
 जो परमात्मा चि परि दूसरा । जो अहंकारनिद्रा निदसुरा ।
 क्षणौनि स्वप्निचिया अखरा । संतोषें सीणे ॥ ३४ ॥
 जीड येणें नावें । जेयातें आलविजे स्वभावें ।
 तें अधिदैव जाणावें । पंचायतनिचें ॥ ३५ ॥
 अभां इये शरीरमामी । जो शरीरभावातें उपशमी ।
 सो अधियक्षु गा मी । पांडुकुमरा ॥ ३६ ॥
 एर अधिदैवाभिभूत । तें हीं मीं चि कीर समस्त ।
 परि पन्हें कीडासि मिलत । काइ सफें नग्डे ॥ ३७ ॥
 तन्हीं तें पन्हेंपण न मेलें । आणि कीडाचिया अंशा ही मेलें ।
 परि असे जव तेयाचेनि मेलें । तव साकें चि क्षणिये ॥ ३८ ॥
 तैसें अभिभूतादि आघवें । हें अविद्येचेनि पालवें ।
 झांकलें तव मानवें । वेगळें ऐसें ॥ ३९ ॥
 ते चि अविद्येची जवनीक फीटे ।
 आणि भेदभावाची अवधि तूटे ।
 मग क्षणों जरि येक होडनि आटे ।
 तरि दोवि काय होति ॥ ४० ॥

पै केशाचा गुंडाला । वरि ठेविली स्फटिकाची शीला ।
 ते वरि पाहिली डीला । तव भेदली गमेली ॥ ४१ ॥
 पाठि केश परते नेले । आणि भेदलेपण काय नेणों जालें ।
 तारि डांक देउनि सांघिलें । शिलेतें कांइ ॥ ४२ ॥
 ना तें एकखंड चि आइती । परि संगें भिन्न गमली होती ।
 सो चि नेलेया माघीती । जैसी का तैसी ॥ ४३ ॥
 तेचि चि अहंभाजो हा जाये । तारि ऐक्य ते आदि चि आहे ।
 हें चि साचें जेथ होये । तें अधियज्ञु मीं ॥ ४४ ॥
 पै गा आत्मी पुत्र । सकल यज्ञ कर्मज ।
 सांघिल्ले कां जें काज । मनीं धरुनि ॥ ४५ ॥
 तो हां क्रियाजाताचा विसावा । नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ।
 परि उघंड करुनि पांडवा । दाविजतसे ॥ ४६ ॥
 पहिलें वैराग्यइंधनपरिपूर्ती । इंद्रियानली प्रदीप्ती ।
 विषयद्रव्याचिया आदृती । देउनियां ॥ ४७ ॥
 मग वजासम ते उर्वी । शोधुनि आधारीं मुद्रा बरवी ।
 वेदी रचे मांडवी । शरीराचां ॥ ४८ ॥
 मेध संयमार्त्ताचीं कुंडें । इंद्रियद्रव्याचेनि पवाहें ।
 पूजिजति उड्डें । मुक्तिघोषें ॥ ४९ ॥
 मम मनप्राण आणि संयमु । हा चि हवनसंपदेचा संभमु ।
 तेजें तोषाविजे निर्दूत । ज्ञानानळ ॥ ५० ॥
 ऐसेनि सकल हें ज्ञानि अर्पें । मग ज्ञान तें ज्ञेयीं हारपें ।
 पाठि ज्ञेयाचीं स्वरूपें । निखळ उरें ॥ ५१ ॥
 तिया नाचें गा अधियज्ञु । ऐसें बोलिला जत्र सर्वज्ञु ।
 तव अर्जुनु अतिप्राहु । तिया पातळें तें ॥ ५२ ॥
 हें जाणौनि कणितलें देखें । परिहसतु आहासि बरवें ।
 एया कुष्णाचेया संतोषासर्वें । एतु मुखाचा जाला ॥ ५३ ॥

हेला बोलाविया धणी धाडजे । कां शिष्याचेनि जाळेपणें होइजे ।
 हे सद्गुरू चि एकलेनि जाणिजे । कां प्रसवतिषा ॥ ५४ ॥
 ह्मणौनि सात्विकां भावांची मांदी । कृष्णा जागिचीं अर्जुना आदि ।
 न समातसे परि सुद्धी । संवरुनि देवें ॥ ५५ ॥
 मग पीकलेया सुखाचा परिमळ । कां निवालेया अमृताचा कळोळ ।
 तैसा कोषला आणि रसालु । बोलु बोलेला ॥ ५६ ॥

अंतकाले च मामेष समस्तमुक्त्वा कलेवरम् ।

यः प्रयाति स मद्गार्थं याति नास्त्वत्र संशयः ॥ ५ ॥

ह्मणितलें परिसणेयांचेया राया । आइकें वा घनजयां ।
 ऐसी जलों सरलेयां माया । जालितें हीं जलें ॥ ५७ ॥
 जे आतां चि सांघिलें होतें । अगा अधियजु ह्मणितलें जयातें ।
 जे आदि चि तया मातें । जाणौनि अंती ॥ ५८ ॥
 तें देह होळु ऐसें मानूनि । ठेलें आपणें होउनि ।
 जैसा मनु गगना भरौनि । गगनीं चि आधि ॥ ५९ ॥
 इथे प्रतीतीचां माझि घरीं । तेयां निश्चयाचीं ओहिरी ।
 आली ह्मणौनि बाहिरी । नव्हे चि ते ॥ ६० ॥
 ऐसे सबाळ ऐक्ये सांचले । मीं चि होउनि असतां रचले ।
 बाहिरि भूतांचीं पांचें ही खबलें । नेणनि चि पडिलीं ॥ ६१ ॥
 उभेयां उभेपण नाहि जेयाचें । पडिलेया गहन कवण तेयाचें ।
 ह्मणौनि प्रतीतिचिये पोढिचें । पाणी ना हाले ॥ ६२ ॥
 ते ऐक्याची आहे उतली । कां नित्यतेचां हृदयीं घातली ।
 जैसी समरससमुद्धीं धूतली । तैसी रल्ले चि ना ॥ ६३ ॥
 पै अधविं घडा बुडाला । तो आंतु बाहिरि उदकां भरला ।
 पाठिं दैवंगला जरि झुटला । तरि उदक काय फुटे ॥ ६४ ॥
 ना तरि सपें कवच सांढिलें । कां उबातेनि वस्त्र फेडिलें ।
 तारि सांघ पां काय मोडलें । अवयवां माझि ॥ ६५ ॥

तैसा आकाश आहानु भंशे । वाचुनु वस्तु ते सांचकी चि असे ।
 ते चि बुद्धि जालेयां बिसकुसे । कैसेनि आतां ॥ ६६ ॥
 ज्ञानीनि श्या परीं मातें । अंतकाळी जाणत सांते ।
 जे मेकळीति देहातें । ते मी चि होति ॥ ६७ ॥

यं यं वापि स्मरन्मायं त्यजत्यंते कलेबलम् ।
 तं तमेवेति कौंतेय सदा तज्ज्ञावभाषितः ॥ ६८ ॥

यन्हविं तन्ही साधारण । ऊरीं आदललेयां भरण ।
 ओ आठउ धरी अंतष्करण । तें चि होइजे ॥ ६८ ॥
 जैसें कण्ठपां येका काकुलती । पळतां पवनगती ।
 दुपाउली अवचिती । कुहां पडिली ॥ ६९ ॥
 आतां तेया पडणेयां अरौतें । पडण बूकवावेया पुरतें ।
 नाहिं ज्ञानीनि तेथें । पडावें चि पडे ॥ ७० ॥
 तेविं मृत्युचेनि अवसरें येकें । जें एउनि जीवा सागेर ठाकें ।
 तें होणें मग न चुकें । भलेतिया परीं ॥ ७१ ॥
 आणि जागतां जयं असिजे । तव जेणें ध्यानें भावना भीजे ।
 डोळा लागत खेओ देखिजे । तें चि जेविं ॥ ७२ ॥
 तर्हि जीवेन अवसरें । जें आकडौनि जीवि उरे ।
 तें चि मरणाचिये मेरे । फार हों लागे ॥ ७३ ॥

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युध्य च ।
 मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम् ॥ ७४ ॥

आणि मरणीं जेया जें आठवे । तो तिथे चि गलितें तव पावे ।
 ज्ञानीनि सदा स्मरावें । मातें तुकां ॥ ७४ ॥
 डोळां जें पाहावें । कानीं हान आइकावें ।
 मनीं जें भावावें । डोळावें जें ॥ ७५ ॥
 तें आंतु बाहिरि आचवें । मी चि कहति घाळावें ।
 मग सर्वां काळीं स्वभावे । मी चि आहें ॥ ७६ ॥

ममत्ता ऐश्वर्या जरि जाळिया । तरि न मरिजे देह येथिया ।
 क्षणौनि उठि बरीता आलेया । संभासु करी ॥ ७७ ॥
 मू मग बुद्धि साचेसी । जरि माझा स्वरूपी अर्पिती ।
 तरि माते चि गा पावसी । हे भाख माही ॥ ७८ ॥

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा मान्यगामिना ।

परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्योनुचितयत्नः ॥ ८ ॥

हे चि काहसे वरि होये । ऐसा संदेहो जरि वर्ततु आहे ।
 तरि अभ्यासुनि आदीं पाहे । मग नव्हे तरि कोप ॥ ७९ ॥
 येणें चि अभ्यासेसि योगु । चित्तासि करि पां चांगु ।
 आगा उपायबळे पांगु । पाडि टाकी ॥ ८० ॥
 तेवि साम्यास निरंतर । चित्तासि परमपुरुषाची मोहोर ।
 लावि मग शरीर । असो जाहें जाउ ॥ ८१ ॥
 जें नाना गती पावते । तें चित्त बरील आयेयातें ।
 मग कवण आठवी देहातें । तें नेलें कि आहे ॥ ८२ ॥
 पै सरिताचेनि घोषे । सिंधु जलाचे मीनले घोषे ।
 ते काड वर्तत आहे मार्गे । क्षणौनि पाहें एंथि ॥ ८३ ॥
 ना ते समुद्रू चि होउनि ठेले । तेवि चित्ताचें चैतन्य जालें ।
 जेथ मातामात निमाले । घनानंद जे ॥ ८४ ॥

कथं पुराणमनुशास्तितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ।

सर्वस्य धातारमर्चित्यरूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ १५ ॥

जें गगनाहूनि जरे । जें परमाणूहूनि सारें ।
 जेयाचेनि सन्निधानें । विश्व चले ॥ ८५ ॥
 जेयाह्ने आकारेण असणें । जेथ जन्म ना नीमणें ।
 जें आचरे चि आवचेणें । देखत असे ॥ ८६ ॥
 जें सर्वतें जेया विये । सर्व जेणें जिये ।
 जें जेयासि भिये । आंचल जें ॥ ८७ ॥

देखैं बोलिवा इंगळ न चरे । तेजि तिभिर जेखि न सिरे ।
 जें दिहा चि ओघारें । चर्मचक्षुसां ॥ ८८ ॥
 सुसदा सूर्यकणाचर राशि । जो नित्योदयो ज्ञानियासि ।
 अस्तमानाचें जेयासि । अदिनाव ही नाही ॥ ८९ ॥
 तेया आवेंगवाणेया ब्रह्मातें । प्रयाणकालें प्राप्तें ।
 जो धिरावलेनि चित्तें । जाणौनि स्वरे ॥ ९० ॥

प्रयाणकाले भवसावलेन अक्षया युक्तो योगबलेन सैव ।

सुखोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक्स तं परं पुण्यमुपैति विभ्यम् ॥१०॥

बाहिर पचासन रचूनि । उत्तराभिमुख बैसौनि ।
 जीवीं मुख सूनि । कर्मयोगाचां ॥ ९१ ॥
 जातु मीनळेनि मनोधर्में । सूर्यप्राप्तिचेनि प्रेमें ।
 आपीं आपु संभ्रमे । मिलावेया ॥ ९२ ॥
 आकललेनि योगें । मध्यमा मध्यमार्गे ।
 अग्निस्थानौचि निगे । ब्रह्मरंध्रा ॥ ९३ ॥
 तेथ अचेतन चित्ताचा सांघातु । आहान्ववणा दीसे मांडतु ।
 जेथ प्राणु रागना आतु । सञ्जु होउनि ॥ ९४ ॥
 तो जडाजडातें विरिचितु । भूलतां माझि संचरतु ।
 जैसा घटानादु लयस्थु । घंटे चि होये ॥ ९५ ॥
 झाकलिये घटिचा दीश । नेणिजे काइ जाला केव्हा ।
 वया रीती पांडना । जो देह टेवी ॥ ९६ ॥
 तो केवल परब्रह्म । जेया परमपुरुष ऐसें नाम ।
 तें माझें निजधाम । होउनि ठाके ॥ ९७ ॥

यदक्षरं वेदविदो वदन्ति विदन्ति यद्यतयो वीतिरगताः ।

अद्विरुद्धतो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तस्मै परं संप्रहेण ब्रह्मस्ये ॥११॥

सकळा जाणणेयासि लाणि । तिये आणिवेची जें खाणि ।
 तेया ज्ञानियांची आणि । जेयातें अक्षर साणिये ॥ ९८ ॥

चंद्रवार्ते हौं न मोडे । तें गगन ाचि किं फुडें ।
 वांचुनि होईल जरि मेहुडें । तरि उरैल कैचें ॥ ९९ ॥
 तेवि जाणणियां जें आकललें । तें जाणवलेपण चि उमाणलें ।
 मग नेणवे चि तेयातें झणितलें । अक्षर सहाजें ॥ १०० ॥
 झणौनि वेदवेद नर । जेयातें झणति अक्षर ।
 जें प्रकृतीसि पर । परमात्मस्वरूप ॥ १ ॥
 आणि विषयांचें विष उलंडुनि । जे सर्वेद्रियां प्रायश्चित्त देउनि ।
 आहार्ति देहाचेया बैसौनि । झाडातलीं ॥ २ ॥
 ते इया परीं विरक्त । जेयाची निरंतर वाट पाहांत ।
 निष्कामासि अभिप्रेत । सर्वदा जें ॥ ३ ॥
 जेयाचिया आवडी । नगणित ब्रह्मचर्याची सांकडी ।
 भिद्युर होउनि बापुडी । इंद्रियें करिति ॥ ४ ॥
 ऐसें जें पद । दुर्लभ आणि अगाध ।
 जेयाचिये धडिये चि वेद । बुचुकलले ॥ ५ ॥
 तें ते पुरुष होति । जे इया परीं लया जांति ।
 तारि पार्था हे चि स्थिति । येकौल सांबों ॥ ६ ॥
 तेथ अर्जुनें झणितलें स्वामी । हें ाचि झणावेया होतां पां मी ।
 तव साहजें कृपा केली तुझी । तरि बोलिजो कां जी ॥ ७ ॥
 पारि बोलवें तें अति सोहपें । येथ झणितलें त्रिभुवनदीपें ।
 तुज काइ तेणें संक्षेपें । सांघांनि आइक ॥ ८ ॥
 सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ।
 मूर्धन्याधायान्मकः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥ १२ ॥
 तरि मना येया बाहिरिली कडे ।
 येयावेयाचि सवे चि साधियां मोडे ।
 हें इदयाचां डोही कुडे ।
 तेसैं कीजे ॥ ९ ॥

पारि हें सही चि चड । जरि संयमांची अखंडें ।
 सर्व दारी कवाडें । कलासति ॥ ११० ॥
 तारि साहाजें मन कोडलें । हृदयी चि असैल उगुलें ।
 जैसें करचरण मोडलें । परिवर ॥ संदी ॥ ११ ॥
 तैसें चित्त राहलेयां पांडवा । प्राणाचा प्रणवु चि कराना ।
 मग तो अनुवृत्तिपथें आणावा । मूर्ध्निवेन्हीं ॥ १२ ॥
 तेथ आकाशी मीले न मीले । तैसा धरावा साधनबलें ।
 जम मैत्रियाचें मावले । अर्धाधिक ॥ १३ ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरेत् ।

यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥ १३ ॥

तब बोरे तो समिरु । निराली कीजे स्थिर ।
 मग लग्नीं जेवि ओंकार । बिंबि बिलसे ॥ १४ ॥
 तैसें ओं हें स्मरों सर । आणि तेथ चि प्राणु पुरे ।
 मग प्रणवातीत उरे ॥ पूर्ण घन जें ॥ १५ ॥
 ऋणौनि प्रणवैकनाम । हें एकाक्षर बल ।
 ओ माझे स्वरूप परम । स्मरतु सांता ॥ १६ ॥
 ह्या परीं त्यजी देहातें । तो त्रिशुद्धी पावे मातें ।
 जेथ पावणेया परीतें । आणिक नाही ॥ १७ ॥

अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ।

तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ ॥

येथ अर्जुना जरि विषायें । तूझां जीवीं ऐसें हान जाये ।
 ना हें स्मरण मग होये । काइमेया वरि अती ॥ १८ ॥
 इद्रियां अनुधाडु पडिलेयां । जीविताचें मुख बुडालेयां ।
 आंतु बाहिरि उबडलेयां । मृत्युचिन्हें ॥ १९ ॥
 तेव्हालि वैसावें चि कवणें । मग कवण निरुधी करणें ।
 तेथ काहाचेनि अंतःकरणें । प्रणवु स्मरावा ॥ १२० ॥

तरि जागा येया ध्वनी । ज्ञाने थारा देसि हो भूति ।
 पै सेबिला मी थि निदानी । सेवकु होयें ॥ २१ ॥
 जे विषयांसि तिलाजुली देउनि । प्रवृत्ति वरि निगडु बाडनि ।
 मातें हृदयीं सुनि । भोगिताति ॥ २२ ॥
 पारि भोगितिया माराणुका । भेटणें ताहीं क्षुधादिकां ।
 तेथ चक्षुरादि रांकां— । खा कवणु पाडु ॥ २३ ॥
 ऐसे निरंतर येकावटले । अंतष्करणें मज लिगटले ।
 मी थि होउनि आटले । उपासिति ॥ २४ ॥
 तेया देहाकसान जें पावें । तें तिहिं मातें स्मरावें ।
 मग भियां जारि पावार्थें । तरि उपासि ते काहसी ॥ २५ ॥
 पै रंक येक अडलेपणें । काकुलती धावां गा घावां घाणे ।
 तरि तेयाचि ग्लानीं धावणें । न घडे काड ॥ २६ ॥
 आणि भक्तां ही तैसी चि दशा । तरि भक्तिचा ही सोमु काहसा ।
 झणौनि हा ध्वनि ऐसा । वाखाणावा ॥ २७ ॥
 तिहिं जेव्हळि मीं स्मरावा । तेव्हळि स्मरला किं गा पांडवा ।
 तो आभार जीवा । साहावे ना ॥ २८ ॥
 तें शिणियेपण देखौनि आंगीं । मी आपुलेया उर्ध्वार्णवा लागि ।
 भक्तांची तजुल्यागीं । परिचर्या करीं ॥ २९ ॥
 येया देहवैकल्याचा वारा । झणें लागेल येया सकुमारा ।
 झणौनि आत्मभावांचां पांजरां । सुखें तेयातें ॥ ३० ॥
 वारि आपुलेया स्मरणाची उपाडली । हीं वं ऐसी करीं साडली ।
 ऐसेन नित्य बुद्धि सांचली । मि त्यासि आणी ॥ ३१ ॥
 झणौनि देहांतिचें जें सांकडें । तें माझेयां एक ही न पडे ।
 मी आपुलेयातें आमुळिये कडे । सुखें थि आणीं ॥ ३२ ॥

मरिचील देहाची गवसणी फेडूनि ।
 आहाच अहंकाराचें रज झाडूनि ।
 छुद्र वासना चि निवडूनि ।
 आपणपां मेळवी ॥ ३३ ॥
 आणि तेपातें तन्हें देहीं । विशेष येकवकैयेचा ठाओ नाही ।
 क्षणौनु अन्हेरुनु करितां काहीं । वियोगु ऐसें नावडे ॥ ३४ ॥
 ना तरि देहातीं चि मियां पावें । मग आपणपें तेषां नेयावें ।
 हें ह् नाहीं जे स्वभावे । ते आदीं चि मोनळे ॥ ३५ ॥
 येरि शरीराचां सलीलीं । असतेपण ते साडली ।
 बांचूनि चंद्रिका ते ठेली । चंदी चि आहे ॥ ३६ ॥
 ऐसेनि जे नित्ययुक्त । तेयांसि मूलभू मी सततं ।
 जाणौनि विदेह निश्चित । मी चि होति ॥ ३७ ॥

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमश्नाम्वतं ॥

मामुपैति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥ १५ ॥

मग जेशतरुची वाडी । तापत्रयांसि चि सेगडी ।
 जें हें मृग्युकागासि कुरौडी । सांढिली आहे ॥ ३८ ॥
 जें दैन्याचें दूभतें । जें महाभयाचें वाढतें ।
 जें सकल दुःखाचें पुरतें । भांडवल गा ॥ ३९ ॥
 जें हर्मतिचें मूल । जें कुकर्माचें फल ।
 जें व्यामोहाचें केवल । स्वरूप चि ॥ ४० ॥
 जें संसाराचें बैसणें । जें बिकाराचें उदाणें ।
 जें सकल रोगांसि भाणें । वाढलें आहे ॥ ४१ ॥
 जें काळाचें खीचु उसिता । जें आसेचा आंगवटा ।
 जन्ममरणाचा अलिखटा । स्वभावे जें ॥ ४२ ॥
 जें भूलिचें भरिव । जें विकल्पाचें अतिव ।
 किंवहुना जें पेंव । विंचुवाचें ॥ ४३ ॥

जें व्याघ्राचें छत्र । जें पण्यांगनेचें मैत्र ।
जें विषयविज्ञानयंत्र । संपूजित ॥ ४४ ॥
जें लवचा कलबला । निवालेया विषोदकाचा गळबला ।
जे विश्वासु आंगबला । सर्वचोराचा ॥ ४५ ॥
जें कोटियाचें खेव । जें कालसर्पाचें मार्दव ।
गोरिचें स्वभाव । गायन जें ॥ ४६ ॥
जें वैरियाचा पाहुणरु । जें दुर्जनाचा आदरु ।
हे असो जें सागर । अनर्थाचा ॥ ४७ ॥
जें स्वप्ने देखिलें स्वप्न । जें मृगजळें सांसिनळें वन ।
जें धूम्रजाचें गगन । ओललें आहे ॥ ४८ ॥
ऐसें जें हें शरीर । तें ते पुढुतीं न पवती चि नर ।
जे होउनि ठेले अपार । स्वरूप माझे ॥ ४९ ॥

आब्रह्मसुखतालोकाः पुनरावर्त्तिनोऽर्जुन ।

मासुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विन्दते ॥ १६ ॥

यन्हुवि ब्रह्मपणाचिये ही भडसे । न चुकती चि पुनरावर्त्तिचे वळसे ।
परि निवटिलेयाचें जैसें । पोट न दूखे ॥ ५० ॥
ना सरि चेडलेया नंतरें । न बुडिजे स्वप्निचेनि मग पुरें ।
तेवि मातें पातळे संसारें । सिपती चि ना ॥ ५१ ॥

सहस्रयुगपर्यंतमहर्ष्यब्रह्मणोविदुः ।

यानि युगसहस्रांतां तेऽहोरात्रविदो जनाः १७ ॥

यन्हुवि जगदक्षराचें सिरें । जें चिरस्थाइयाचिये भूर ।
ब्रह्मभुवन गा चबरे । लोकाचलाचें ॥ ५२ ॥
जिचें गाविचा पाहारु दिया वेन्ही ।
येका अमरेंद्राचें आयुष्य न धरी ।
विजोनि पांति उठी येकसरी ।
बौदा जगाची ॥ ५३ ॥

है चौकडिया सहस्रु जाये । ते ठाये ठाउं वीहू लीये ।
 आणि तैतेनि सहस्रें मारियें पाहे । राति जेप ॥ ५३ ॥
 येव्हें अहोरात्र जेथिचें । ते न लोटती चि जे मायाये ।
 देखति ते स्वर्गचे । चिरंजीवी ॥ ५५ ॥
 येरा सुरगणांची नबाई । विशेष सांगायी एथ काई ।
 मुदला इडाची चि दशा पाई । जे देहाचे चौदा ॥ ५६ ॥

अव्यक्ताऽव्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे ।

राश्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥

परि ब्रह्मेष्टाभिषा ही पाहारातें । आपुला डोळा देखते ।
 आहाति गा तेयातें । अहोरात्रविद झणिपे ॥ ५७ ॥
 तिये ब्रह्मभवनी जेव्हळि पाहे । तेव्हळि गणना केंहि न जाये ।
 ऐसें अव्यक्ताचें होये । व्यक्त विश्व ॥ ५८ ॥
 पुढुती देहाची चौपाहारी फोटे । आणि हा आकारसमुद्दु अटि ।
 पाठि तैसा चि मग पाहटे । भरो लागे ॥ ५९ ॥

भूतमात्राः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयन्ते ।

राश्यागमेऽवशाः पार्थ प्रभवन्त्यहरागमे ॥ १९ ॥

हास्रदियेचा प्रवेशी । अत्रे जिरति आकाशी ।
 भग प्रीष्मांती जैसी । निगति पुढुती ॥ १६० ॥
 तैसी ब्रह्मदिनांचिये आदि । इये भूतसृष्टिची मांदी ।
 मिळे जव्हं सहस्रावधी । निमति युगें ॥ ६१ ॥
 पाठि रात्रिचा अवसर होये । आणि विश्व हें अव्यक्तीच्या जाये ।
 तो ही युगसहस्रु मोटका पाहे । आणि तैसें चि रचे ॥ ६२ ॥

परस्तस्मात्तु भावोऽव्यक्तोऽव्यक्ते व्यक्तास्तत्संज्ञकाः ।

यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥ २० ॥

हे सांगवेया काये उपपत्ती । जें जगाचा प्रकप्ते सृजिती ।
 इवें प्रसमुधनिधिया होति । अहोरात्रां मळति ॥ ६३ ॥

कैतें धोतरवेंचें मान पाहे पा । तें सुटिबीजाचा होयेचि सांडपा ।
 परि पुनरावृत्तिवेंचें मापा । सीग जाले ॥ ६४ ॥
 पणवेंचें श्रेयोव्य हे धनुर्दरा । तिये गाविंजा गा पसार ।
 गन्हे दीनोदयी एकसरा । भांडतसे ॥ ६५ ॥
 पाकिं सविंजा समो पावे । आणि आपैसिया चि सांडवें ॥
 सणिपे जेथिचें तेथ स्वभावे । साम्यासि ये ॥ ६६ ॥
 कैतें वृक्षपण बीजासि जालें । नां मेघ हे गगनीं जाले ।
 तैसें अनेकत्व जेथ सामावळें । तें साम्य सणिपे ॥ ६७ ॥
 तैथें सप्तविंश न दिसे काही । सणुनि भूतें हे भाष नाहिं ।
 जेवि दूध चि जालेयां दही । नामरूप जाये ॥ ६८ ॥
 तेवि आकारलोपा सरिसें । जगानें जगपण भ्रंशे ।
 परि जेथ जालें तें जैतें । तैसें चि उरे ॥ ६९ ॥
 तै. तेथ मावें सहजें अव्यक्त । आणि आकारवेळे तें चि होयेव्यक्त ।
 हें येकातव एक सूचत । येन्हाचि तारि नाही ॥ ७० ॥
 जैसीं आटलेयां स्वरूपें । आटलेपणातें खोटे सणिपे ।
 पुकृतीं तो घनाकार हारपे । जेव्हालिं अलंकार होति ॥ ७१ ॥
 इवें दोन्ही जैसीं होणीं । एकी साक्षिभूतें सुवर्णी ।
 तैसी व्यक्ताव्यक्ताची कडसणी । वस्तु चि ठाई ॥ ७२ ॥
 तें तारि व्यक्त ना अव्यक्त । नित्य ना नाशवंत ।
 येयां दोही भावां अतीत । अनादिसिद्ध ॥ ७३ ॥
 जें हें विश्व चि होउनि असे । परि विश्वपणें नाशळेंनि नसे ।
 आखरें प्रसिद्धियां न पूसे । अर्थु जैसा ॥ ७४ ॥
 पाहे पा तरंग तारि होत जाते । परि तेथें उदक तें अखंड असतें ।
 तेचि मूळमाधीं नाशवंत । अविनाश जें ॥ ७५ ॥
 ना तारि आटतिथे अलंकारी । नाटतें कनक आहे जिणेंपरी ।
 तेचि मरतिने जीवाकारी । अमर जें आहे ॥ ७६ ॥

अथकोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् ।

ये प्राप्य न निवर्तते तन्नाम परम मम ॥ २१ ॥

ज्यातें अव्यक्त झणों ये कोडें । झणतां स्तुति हें ऐसे नावडे ।

जे मना बुद्धी न संपडे । झणौनियां ॥ ७७ ॥

आणि आकारा आलेयां जेयाचें । निराकारपण न वचे ।

आकारलोपीं न विसंचे । नित्यता गा ॥ ७८ ॥

झणौनि अक्षर जें झणिजे । तेविं चि झणतां बोधु ही उपजे ।

तेया परीता पैसु न देखिजे । येया लागि परमगति जें ॥ ७९ ॥

पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या ह्यभ्यस्तनम्यया ।

यस्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥

पैं आघवां इहीं देहपूरीं । आहे निदलेयाचिया परीं ।

जे व्यापार करवी ना करी । झणौनियां ॥ ८० ॥

यन्हविं शरीरीं चेष्टां । मासि येकि ही न ठके गा सूभटा ।

दाहीं इंद्रियांचिया बाटा । बाहाति चि आधि ॥ ८१ ॥

उकळु विषयांचिया पेंठा । होंत मनाचा चौहटा ।

तो सुखदुःखाचा राजवंटा । भितरा ही पात्रे ॥ ८२ ॥

पारि तें रा३० पौढलेयां मुखें । जैसा देशिचा व्यापार न ठके ।

प्रजा आपुलेनि अभिलाखें । करित चि असे ॥ ८३ ॥

तैसें बुद्धिचें हान जाणणें । कां मनाचें घेणें देणें ।

इंद्रियांचें करणें । स्फुरण वायुचें ॥ ८४ ॥

हे देहकिया आघवी । न करवितां होये बरवी ।

जैसा नचळतेनि रवी । लोळु चळे ॥ ८५ ॥

अर्जुना तया परीं । सूतला आहे शरीरीं ।

झणौनि पुरुषु गा अवधारीं । झणिजे ज्यातें ॥ ८६ ॥

आणि प्रकृती पतिव्रते । पळिला येकपत्निव्रतें ।

येणें हीं कारणें ज्यातें । पुरुषु झणों ये ॥ ८७ ॥

पै येया चेदांचे बौद्धसपण । देखे चि ना जेयाचें अंगण ।
 हें गगनाचें पांगुरण । होये देखों ॥ ८८ ॥
 ऐसें जाणौनि योगीश्वर । जयातें क्षणति परात्पर ।
 जें अनन्य गतिचें घर । गिबसित ये ॥ ८९ ॥
 जें तनुवाचाचितें । नडकति दूजेयाचिये गोठितें ।
 तेयां येकनिष्ठानें पीक तें । सुखेन जें ॥ ९० ॥
 हें त्रैलोक्य चि पुरुषोत्तमु । ऐसा साचु जेयांचा मनोधर्मु ।
 तेयां आस्तिकां जें आश्रमु । पांडवा गा ॥ ९१ ॥
 जें निगर्वाचें गोरव । निर्गुणाची जाणिव ।
 सुखाची राणिव । निराशांसि ॥ ९२ ॥
 जें संतोषियां वाढलें ताट । जें अर्चितें अनाथाचें पोटा ।
 भक्ति उजू वाट । जेया गावां ॥ ९३ ॥
 हें येकैक सांगौनि बायां । काह फार करु धनंजया ।
 पै गेलेयां जेया ठाया । ठाउ चि होइजे ॥ ९४ ॥
 हिंवांभिया हलुका । जैसें हिंवे चि पडे उष्णोदका ।
 कां समोर जालेयां अर्का । तम प्रकाशु होये ॥ ९५ ॥
 तैसा संसार जेया गावां । गेला सांता पांडवा ।
 होउनि ठाके आघवा । मोक्षाचा चि ॥ ९६ ॥
 मँग अग्नी माशि आलें । जैसें इंधन चि अग्नि जालें ।
 पाठि न निबडे चि काहीं केलें काष्ठपण ॥ ९७ ॥
 का तारि साखरेचा माघौता । बुद्धिमंतपणें हीं करितां ।
 पारि ऊंसु नग्वे चि पांडुसुता । जिया परी ॥ ९८ ॥
 खोह्याचें कनक जालें । हें येकें चि परिसें केलें ।
 आतां आणिकु कैचा जो गेलें । खोहत्व माणी ॥ ९९ ॥
 क्षणौनि तूप होउनि माघौतें । जेवि दूधपणां नेये चि निश्चें ।
 तेवि पावौनिवां जेयातें । पुनरावृत्ति नाही ॥ १०० ॥

तौ बहू माद्ये परम । साचोकारें निजधाम ।

हैं आंतुवट तुज धर्म । दाविजत असे ॥ १ ॥

बब काले त्वनावृत्तिमाधुरिं ब्रैव योनिजः ।

प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥ २३ ॥

तेबिं चि आणिकें प्रकारें । हैं जाणतां आहे सोपारें ।

तारि देह सांडितेनि अवसरें । जेथ मिलति योगी ॥ २ ॥

अथवा अवचटें ऐसें ही घडे । अनवसरें देह सांडे ।

तैं माघैतें येणें पडे । देहासि चि ॥ ३ ॥

क्षणौनि कालशुद्धी जरि ठेविति । तारि ठेवित लेख मस भि होति ।

यन्हविं अकालें तारि येति । संसारा पुडुतीं ॥ ४ ॥

ऐसें सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । ह्यें दोन्हीं अवसरा अक्षिमें आहाति ।

तो चि अवसरु तुज प्रति । प्रसंगें सांचों ॥ ५ ॥

अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः वर्णमासा उत्तरायणम् ।

तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः अमृतम् ॥

तारि आइकें गा सुभटा । पातलेंयां मरणाचा भाषिण्ण ॥

झांच ही आपुलाळिया वाटा । निगति आंतीं ॥ ६ ॥

ऐसा वरिपडिलां प्रयाणकाली । बुद्धितें कां भ्रमुसि-गति ॥

स्मृति नोंहे आंधली । न मरे मन ॥ ७ ॥

■ चैतनावर्गू चि आघवा । मरणीं असे ठळठवा ।

परि अनुभवलेया ब्रह्मभावा । गवसणी होउनि ॥ ८ ॥

ऐसा सावधु हा समवाउ । आणि निर्वाणवेन्ही निवडि ।

हैं तरी चि घडे जरि सावाउ । अग्निचा आधि ॥ ९ ॥

पाहे पां वहेनि कां उदकें । जें दीवेयाचें दीवेषण ॥

तैं असती चि काइ देखे । दीठि आपुली ॥ १० ॥

तैंसें देहांतिचेनि विषमजातें । देह आंतुबाहिरि छेसु नसते

तेणें विश्वौनि जाये उदितें । अग्निचें जेव्हां ॥ ११ ॥

तच्छ्रुति प्राणप्राप्ति प्राणु नाहीं । तेथ मुदि असौनि करील काह ।
 क्षणैनि अग्नि विण देही । चेतना न धरे ॥ १९ ॥
 आत्मा दिहिचा अग्नि जारि गेला । तरि तें देह नोहे तो विखल बोला ।
 बायो आयुष्य वेळ आपुला । आंधारा गिबसी ॥ १९ ॥
 आणि मार्गील स्मरण आघवें ।
 तें तेणें अवसरें सरिसें सांभाळवें ।
 मग देह तेजुनि मिळवें ।
 स्वरूपी किं ॥ १४ ॥
 तबें तेया श्लेष्माचा चिखली । चेतना चि बुडोनि गेली ।
 येथ मार्गील पुढेलि ठेली । आठवण सहाजें ॥ १५ ॥
 क्षणौनि आदिं चि जो अभ्यासु केल ।
 तो मरण नैयतां निमौनि गेला ।
 जैसें ठेवणें नेदखतां मालहवला ।
 दीपु हासिचां ॥ १६ ॥
 आतां असो हें सकल । जाण पां झानासि अग्नि मूल ।
 तेया अग्निचें प्रयाणीं वल । संपूर्ण आधि ॥ १७ ॥
 आंतु अग्निर्ज्यातिचा प्रकाशु । बाहिरि शुक्लपक्षु परि दिवसु ।
 आधि सां मांसां मांशि मासु । उत्तरायणां ॥ १८ ॥
 ऐसेया समा योगाची निरुती । लाहुनि जे देह ठेविति ।
 ते ब्रह्मविद होति । परब्रह्म ॥ १९ ॥
 अवधारिं गा भनुर्दरा । येथ थोर सामर्थ्य येया अवसरा ।
 तेबिं चि हा उजू मार्गु स्वपुरा । येयावेया ॥ २० ॥
 येथ अग्नि हें पहिलें पैयारें । ज्योतिर्मय हें दुसरें ।
 दिवसा जाणें तिसरें । चौथा शुक्लपक्षु ॥ २१ ॥
 अंशणिं सामांस उत्तरायण । तें वरिचिल गा सोपान ।
 येणें सायुज्यसिद्धिसदन । पावति योगी ॥ २२ ॥

ह्युत्तमु कालु जाणिजे । येयातें चि अर्धिसागुं लखिजे ।
 आतां अकालु तो ही साहाजे । सांबीनि आइके ॥ २३ ॥
 धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः वणमासा दक्षिणावणम् ।
 ह्यज चांद्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते ॥ २४ ॥
 तरि प्रयाणाचेनि अवसरें । वात श्लेष्मु सुमरें ।
 तेणें अंतष्करणें आभरें । कोंदौनि ठाके ॥ २४ ॥
 सर्वेद्रियां लांकुड पडे । स्मृति भमा माशि बुडे ।
 मन होये वेडें । कोंडें प्राणु ॥ २५ ॥
 अग्निचें अग्निपण जाये । मग तो धूमिचा आघवा होये ।
 तेणें चेतना गवली ठाये । शरीरिची ॥ २६ ॥
 जैसें चंद्रा आठ आभाळ । सदट दाटे सजळ ।
 मग गडद नां उजळ । ऐसें जावळें होये ॥ २७ ॥
 कां मरे ना सावध । ऐसें जीकिता पडे स्तम्भ ।
 आयुष्यमरणाची मर्याद— । मेळें टाकी ॥ २८ ॥
 ऐसी मनीं बुद्धि करणी । सुभति धूमाकुळाचीं कोंडणीं ।
 जेथ जन्में जेडिलिये वाहाणीं । युग चि बुडे ॥ २९ ॥
 ह्युत्तमा हातिचें जेव्हाळें जाये ।
 तेव्हाकि आणिका लाभाची गोठि कें आहे ।
 ह्यपौनि प्रयाणी तव होये ।
 येतुळी दशा ॥ २३० ॥
 आणि देहांत ऐसी स्थिति । बाहिरि कृष्णपशु वरि राखी ।
 आणि सा मस ते ही बोडवति । दक्षिणावण ॥ २१ ॥
 ह्ये पुनरावृत्तिचीं चराणीं । आघवी येकावटति जेयाची प्रकाणी ।
 तो स्वरूपसिद्धिची काहाणी । कैसेनि आइके ॥ ३२ ॥
 ऐसा जेवाचें देह पडे । योगी ह्यपौनि चंद्र वेन्ही जन्में पडे ।
 मग तेथीनू बावीतां वडुडे । संसारा ये ॥ ३३ ॥

ब्रह्मि जकाहु जो पांडवा । अगितला तो हूँ जर्जरिणी ।
आणि हा वि ब्रह्ममार्गु मावा । पुनरावृत्तिचेया ॥ ३३ ॥
वैव अर्धिरामार्गु । तो बसता आणि आसल्लु ।
साविषी स्वस्थ चांगु । निवृत्ति येन्ही ॥ ३५ ॥

शुद्धात्मने गती होते जगतः शान्ते मते ।

ब्रह्मा वात्यनावृत्तिमभ्यधावर्तते पुनः ॥ ३६ ॥

ऐश्वर्या अनादि ह्या दोन्ही वाटा । येकि डजू येकि अन्हाटा ।
झणोनि बुद्धिपूर्वक सूमटा । दाविलिया तुज ॥ ३६ ॥
आ जे मार्ग अमार्ग देखावे । साच लटकें ओलखावे ।
हिताहित जाणावे । हिता चि लागि ॥ ३७ ॥
पहें पा नाच देखता बरवी । कोणहें आठ धाली काइ अघापी ।
का सुपथु जाणोनि अडवि । रिगत असे ॥ ३८ ॥
जो विष अमृत ओलखे । तो अमृत काइ साहू शके ।
तेवि उजू वाट देखे । तो अन्हाटेनि न वचे ॥ ३९ ॥
झणोनि गा फुडे । पारिखावे खरें कुडें ।
पारिखिलें तरि न पडे । अखरें कही ॥ ४० ॥
येन्हुवि देहाती पोर विवम । येणं मार्गाचें आहे संभम ।
जन्में अभ्यसिलेयाचें हे काम । जाईल वाया ॥ ४१ ॥
अरि अर्धिरामार्गु चूकलेया । अवचटे ब्रह्मपथि व पठिलेया ।
तारि संसारप्रांती जूतलेया । भवंता चि असावे ॥ ४२ ॥
हे सायास देखा मोटे । आतां कैसेनि पां येकोळ पडिटे ।
झणोनि योगी मार्ग गोमटे । शोधिले दोन्ही ॥ ४३ ॥
तब एके ब्रह्मत्वा जाइजे । अणि एके पुनरावृत्ती येइजे ।
परि वैवमत्या जो लाहिजे । देहाती जेणें ॥ ४४ ॥

मैते खुती पाये जाबन्योगी मुमुक्षुति कव्यल ।

तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो मयाजुनः ॥ ४५ ॥

तेन्हां सगितळें हें नव्हे । वायां अवचटें काइ पावें ।
 देह जाडनु वस्तु होआवें । मार्गे किं ॥ ४५ ॥
 तारि आतां देह असो अथवा जावो । आहीं तरे वस्तूचि कोणळ आहीं ।
 कां दोरी सर्पच जावो । दोराचिया कडौनि ॥ ४६ ॥
 मज तरंगपण असे कां नसे । ऐसें उदकासि काही प्रतिभासे ।
 तें भले तेन्हां जैसें तैसें । उदक चि किं ॥ ४७ ॥
 तरंगाकारें न जन्मे चि । ना तरंगलोपे नाशे चि ।
 तेचि विदेह जे देहें चि । वस्तु जाळे ॥ ४८ ॥
 आतां शरीराचें जेयाचां ठाई । अडिनाच हीं उरळें नाहीं ।
 तारे कोणें काळें काइ । निमे तें पाहे पां ॥ ४९ ॥
 मग मार्गे ते काइसेया शोधवे । कवणें कोठुनि कें जावें ।
 जरि देशकाळादि आघवें । आपणपां चि असिजे ॥ ५० ॥
 आणिक हां गा घट्टु जेव्हाळि फूटे ।
 तेन्हां तेथिचें आकाश लागे काइ येकी वाटे ।
 मग वाटा लागे तारि गगना भेटे ।
 वेन्हाविं चूके ॥ ५१ ॥
 पाहे पां ऐसें हान आहे । किं तो आकार चि झणें जाये ।
 येर गगन तें गगनां चि आहे । घटत्वा ही आदीं ॥ ५२ ॥
 ऐसेया बोधाचेनि सुरवाडें । मार्गमार्गिचें सांकडें ।
 तेयां सोहंसिद्धां न पडे । योगियांसि ॥ ५३ ॥
 येया कारणें पांडुसुता । तुवां होआवें गा योगयुक्ता ।
 येतुळेनि सर्वकालीं साम्यता । आपणपां येईल ॥ ५४ ॥
 मग भले तेथ भले तेवनां । देहबंधु असो अथवा जावा ।
 पंरि अवंधा नित्यभावा । विघट्टु नाही ॥ ५५ ॥
 तो कल्पादि जन्मा नांगवे । आणि कल्पांती मरणा जाळवे ।
 मगचि स्वर्गसंसाराचेनि लाचवें । सांकवेना ॥ ५६ ॥

येते लोके जो योगिया होये । तेयासि यया जोषाचें भौटपण आहे ।
 कां जें आगालें पेलुनि पाए । निजरूपा ये ॥ ५७ ॥
 पैचा इंद्रादिका देवा । जियां सर्वस्वें गाजति रागिवा ।
 ते सांडणें मानुनि पांडवा । डावली जो ॥ ५८ ॥

वेदेसु यजेसु तपस्तु चैव दामेसु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टम् ।
 अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥५८॥

जन्ही वेदाध्ययनाचें जालें । अथवा यज्ञाचें सेत चिं पीकळें ।
 कां तपोदानाचें जोडळें । सर्वस्व हान जें ॥ ५९ ॥
 तेयां आधवेयां चि पुण्यांचा मेल ।
 भार आतौनि जेया ये फलां ।
 जें परब्रह्म निर्मला ।
 साठिं सरे ॥ २६० ॥
 जें बीटे ना सरे । भोगितेयाचेनि पयाडें पूरे ।
 पुढुतीं महासुखाचें सोडरें । भाड्ड चि पां ॥ २६१ ॥
 जें नित्यानंदाचेनि मानें । उपमेचा काटाळां न दिसे सामें ।
 पाहे पां वेदयज्ञादिसाधनें जेया सुखा ॥ ६२ ॥
 ऐसें दृष्ट चि सुखपणें । जेयासि अदृष्टाचे बैसणें ।
 जें शतमखीं हीं आवरणें । नव्हे चि येकां ॥ ६३ ॥
 तेपातें श्रीशिव अलौकिकें । दौडिचेनि हासलुकि ।
 अनुमानिति कवतिकें । तच हलवट आवडे ॥ ६४ ॥
 भग तेया चि सुखाची किरीटी । करुनिथां या पाडटी ।
 परब्रह्माचिये पाटी आरूढति ॥ ६५ ॥
 ऐसें चराचरैक्यभास्य । जें ब्रह्मेशां आराधनायोग्य ।
 जें योगियांचें भोग्य । भोगधन जो ॥ ६६ ॥
 जो सकलकलांची कला । जो परमानंदाचा वृत्तला ।
 जो जीवांचा जीवाळा । निश्वाचेया ॥ ६७ ॥

श्री सर्वदेवीया श्रीकाया । श्री सादवतुकिचा कुम्भिका ।
 श्री कण्ठु श्री पादका । प्रतिबोदिका ॥ १८ ॥
 देवा कुम्भोत्रिका वृत्तान्त । संजयो राधाधि नक्षि साधु ।
 ॥ परियतां पुढां मातु । अणे कावदे ॥ निरुपिचा ॥ १९ ॥

अन्तर्गतमिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु मद्यनिपायी
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे परमसयोगो नाम
 अष्टमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीसर्वात्मकहरिगुरुशिवार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय नववा

जीननेशासनः ॥

तारि अवधान एकलें देहजे । मग सर्वसुखासि पम येइजे ।
हैं प्रतिष्ठापर माझे । उबड आइका ॥ १ ॥
पारि प्रीति न कोलें हो जी । तुझां सर्वज्ञाचा सनायी ।
देयां अवधान झणे हे माझी । विनवणी सलग्नी ॥ २ ॥
कां जे लळेयाचे लळे सरति । मनोरथाचे मनैरे पुरति ।
जरी माझेरे श्रीमते होति । तुझा ऐसी ॥ ३ ॥
तुमचेया दीठिमेयाचिये खोले । सांतिनळे प्रसन्नतेचे भळे ।
ते लाडली देखीनि लोले । आतु जी मी ॥ ४ ॥
तुझी सुखामृताचे ओहो । झगोनि आपुल्या सर्वे बोक्छोनी लाहो ।
आणि एथ ही सलग्नी कस जरी बाहो । तारि निघो को पा ॥ ५ ॥
आणि बालक बोनडां बोडी । कां बांकुडां विपुर्वा पंखणी ।
बीज करुनि माडली । रिझवी । जेवि ॥ ६ ॥
तेवि तुझां संताचा पदियो । कैलेनि तन्ही आत्मावरि हो ।
इया बहुवा बाळुकी जी बाहो । सलग्नी करित ॥ ७ ॥
वांचुनि माझिये कैलितिये योग्यते । सर्वज्ञ भवाडरा जेति ।
काइ भवेयाचार सारस्वते । पढो लिहिते ॥ ८ ॥

अवभारी आवडे तेसणा पुधुर । परि महातेजी न मिरवे काइ कर ।
 अभूताचां ताटीं वोगर । ऐसि रसोयें कैची ॥ ९ ॥
 हां हो हिमकरा बीजणे । किं तादापुढां आइकवणें ।
 छेणयोसि हें छेणें । केही आहे ॥ १० ॥
 साचां परिमलें काइ तुरुनूषे । सागरें कवणी ठांइ नाहोवें ।
 हें गगन चिं अडे आववें । ऐसा पवाडु कैचा ॥ ११ ॥
 तैसें तुमचें अवधान धार । आणि क्षणो हें देखों होये ।
 ऐसें वक्तृत्व कवणातें आहे । निचारिजो ॥ १२ ॥
 तन्हीं विश्व प्रकटितेया गभस्ती । हाथिनेनि किजे काइ अमृति ।
 कीं खूलोदकें अपोपती । अर्घु न दीजे ॥ १३ ॥
 प्रभू तुझी महेशाचिया मूर्ती । आणि मीं दुबला अर्चितसें भक्ति ।
 क्षणौनि बोलु जन्हीं गंगावती । तन्हीं स्वीकराळ ॥ १४ ॥
 बाल; बापाचें ताटीं रिगे ।
 रिचोडि वपातें चि जेवडें लागे ।
 किं तो संतोषाचेनि वेगें ।
 मुख ओढवी ॥ १५ ॥
 तेसा मीं जन्हीं तुझाप्रति । चावटें करितसें बाळमती ।
 तन्हीं तुझीं संतोषिजे ऐसी चि जाति । खेहाचि एया ॥ १६ ॥
 आणि तेणें आपुलेपणाचेनि मोहें ।
 तुझीं संत बेतळे आहा बीहें ।
 क्षणौनि केलिये संलग्गिचा मोहें ।
 भार तुझां ॥ १७ ॥
 आहो ताम्हेयांची लागे भटे ।
 तारि तेणें अधिकें चि घान्हा फूटे ।
 रोसें प्रेम झुणावटे ।
 पडियतेपाचेनि ॥ १८ ॥

झणौनि मज लेकुहवाचेनि बोलें । तुमचें कृपासुपण निर्दोळें ।
 चेहलें हें जी जाणावलें । एया लागि बोलिला ॥ १९ ॥
 यन्हुवि चांदिणें पिकविजत आहे काइ जेपणीं ।
 किं बरेया घापत आहाति याणीं ।
 हां हो रागना गवसणी ।
 गुंफिजतसे ॥ २० ॥
 आइकां पाणीं बोधिजवावें न लगे ।
 नवनीतीं माथुळा न लगे ।
 लाजिळों वाखाणुं न निगे ।
 देखौनि जेयातें ॥ २१ ॥
 हें असो शब्दब्रह्म जिये बाजे । शब्दु मावळलेयां निवांत निहारे ।
 तो गीतार्थ मन्हाटिया बोलिजे । हा पाहु काइ ॥ २२ ॥
 पारि ऐसा ही मज धिंवसा । तो पुढुतीं एया चि एकी आसा ।
 जें श्रीटीथं करुनि भवावशां । पढियंतेयां होआवें ॥ २३ ॥
 तारि आतां चंद्रापासौनि निववितें । जें अमृता ॥ हूनि निववितें ।
 तेणें अवधानें कीजो वाढतें । मनोरथां माझेया ॥ २४ ॥
 कां जें दीटिया तुमचा वर्षें । तें सकलार्थसिद्धी मति पांके ।
 एन्हुविं कोंभैला उन्मेळु सुके । जारि उदास तुझीं ॥ २५ ॥
 साहाजें तन्हीं अवधारा । वक्तृत्वा अवधानाचा होये चारा ।
 तें दोदें पेलति अक्षरां । प्रमेयावि ॥ २६ ॥
 अर्थु बोलाची वाट न पाहे । तेथ अभप्रा३० चि अभिप्रायार्तें जिये ।
 भाषांचा पुल्हौरा होतु जाये । मती वरि ॥ २७ ॥
 झणौनि संवादाचा सुवा३० ठले । तारि हृदयाकाश सारस्वतें ३०ले ।
 श्रीतां हुषिता तारि विमुळे । मांडला रसु ॥ २८ ॥
 आहो चंद्रकांतु द्रवता फिरु होये । पारि ते हातवटी चंद्रि किं जाहे ।
 झणौनि वक्ता चि वक्ता न्हवे । श्रीतेमि विण ॥ २९ ॥

परि आतां आसुर्ते गोडां करावें ।
 ऐसें तांडुलें काहसेयां विनयावें ।
 साईखेजेनि कां प्रार्थीवें ।
 सूत्रधारातें ॥ ३० ॥

तो काइ बाडलेयांचां काजा नाचवी ।
 किं आपुलिये आगिचेची कला वाढवी ।
 झणौनि आह्मां येया ठेवालेनी ।
 काइ काज ॥ ३१ ॥

तयं गुरु झणति काइ जालें । हें समस्त ही आह्मां पातळें ।
 परि आतां सांघें जें बोलिलें । नारायणें ॥ ३२ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इह तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
 ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽश्रुभात् ॥ १ ॥

एव संतोखेंसीं निवृत्तिदासें । जीं झणौनि उद्दहासें
 अवधारां कृष्ण ऐसें । बोलते जाले ॥ ३३ ॥

अर्जुना हे चि बीज । पुढुतीं सांघिजैल तूज ।
 जें अतष्करणिचें गुज । जिवाचिये ॥ ३४ ॥

एणें मानें जिवाचें हियें फोडावें ।
 मग गुज कां पां मज सांघावें ।
 ऐसें काहीं स्वभावें ।
 कल्पिसि जरि ॥ ३५ ॥

तरि परियसें प्राज्ञा । तूं आस्थेची संज्ञा ।
 बोलिलिये गोडी अवज्ञा । नेणसि करं ॥ ३६ ॥

झणौनि गूढपण आपुलें मोडो । वारि बोलणें हीं बोलार्थें पडो ।
 परि आमचिये जीविचें पडो । तूमां जीविं ॥ ३७ ॥

आग धानों कीर दूध गूढ ।
 पारि धानासी चि न्हवे कि गोड ।
 क्षणौनि सरो कां सेवितेयाची चाड ।
 जरि अनन्यु मिले ॥ ३८ ॥
 मूढाहूनि निं काढिले । मग निरोलिलिये भुई पाखिरिले ।
 तरि तें सांडीविछुरी गेलें । क्षणों ये काइ ॥ ३९ ॥
 एया छागि सुमनु आणि शुद्धमति ।
 जो अनिदकु आणि अनन्यगति ।
 पै गोप्य पारि तेया प्रति ।
 चावलिजे ॥ ४० ॥
 तरि प्रस्तुत भातां गुणी इहीं । तुज वांचूनि आनु नाहीं ।
 क्षणौनि गुज तर्ही तुझा ठाई । लपों नैए ॥ ४१ ॥
 आतां केती नावां नावां गुज ।
 क्षणतां क्षानडें हान आवडेल तुज ।
 तरि सांघौनि ज्ञान सहज ।
 विज्ञानेसीं ॥ ४२ ॥
 पारि तें चि ऐसेनि निवाडें । जैसें मांसळळें खरें कुडें ।
 मग काढिजति फाडे । वरि पारिखौनियां ॥ ४३ ॥
 कां खांचोडाचेनि सांडसें । खांदिजे पयपाणी राजहंसें ।
 तुज ज्ञानविज्ञान तैसें । वांटूनि देउ ॥ ४४ ॥
 मग वारेयाचां धारसां । पडिला कोंडा नुरे चि जैसा ।
 आणि अदकणाचा आपैसा । राशि जोंडे ॥ ४५ ॥
 तैसी जे विवंचना जाणितलेया चि साठि ।
 संसारू चि संसाराचिया गांठी ।
 छाडनि बैसवी पाठि ।
 मोक्षत्रियेचा ॥ ४६ ॥

जेया जाणणेया बिषांवां गावीं । गुरुत्वाची आचार्यपदवी ।
 जें सकळ गुह्यां गोसांविं । पवित्रां रा३० ॥ ४७ ॥
 आणि धर्माचें निजधाम । तेवि चि उत्तमाचें उत्तम ।
 जेया येतां नाही काम । जन्मांतराचें ॥ ४८ ॥
 मोठकें गुरुमुखि उदैजत दीसे ।
 आणि हृदयीं स्वयंम चि असे जैसे ।
 प्रत्यक्ष फावो लागे तैसे ।
 आपेसेया ॥ ४९ ॥
 तेवि चि पै गा सुखाचा पाडही । चढतां येइजे एया मेढी ।
 मग मेढलेयां कीर मीठी । भोगणेयां हीं पडे ॥ ५० ॥
 परि भोगाचिये अइली कडे मेरे ।
 चित्त उभे ठेले चि सुखा भरे ।
 ऐसें सुलभ आणि सोपारें ।
 बरि परब्रह्म ॥ ५१ ॥

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।
 प्रत्यक्षाद्यनमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥
 तेवि चि पै गा आणिक ही एक येयाचें ।
 जें हातां आलें तारि न वचे ।
 आणि अनुभावितां कहीं न वेचे ।
 बरि वीटे ही नां ॥ ५२ ॥
 एथ जरि तार्किका । ऐसी हान घेसी शंका ।
 नां येवढी वस्तु हे छोका । उरली केवि पां ॥ ५३ ॥
 तारि पवित्र होये आणि रम्य ।
 तेवि चि सुखोपायें चि अवगम्य ।
 आणि स्वयं सुख परि धर्म्य ।
 बरि आपणपां जोडे ॥ ५४ ॥

ऐसा आववा चि सुखाहु आहे । तरि जना केवि पां उरो लाह ।
हा शंकेचा ठाऊ किर होये । परि ते न करावी आइकें ॥ ५५ ॥

भ्रमभ्रधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ।

भ्रमाप्य मां निवर्तते मृत्युस्तसारधर्मणि ॥ ३ ॥

पाहे पां दूध पयित्र आणि गोड ।

पारि चि त्वचेचिया पदरासि आड ।

परि ते अन्हेरुनि ते मूड ।

अशुद्ध काइ नेघति ॥ ५६ ॥

कां कमलकंदा आणि दर्दुरी । नांदणुक तरि येका चि धरी ।

परि पराग सेविजे भ्रमरी । एरीं चिखळ चि उरे ॥ ५७ ॥

ना तरि निदेवांचा परिवरी । लोहीरुतलिपा आहाति सहस्रवेरी ।

परि ते तेथें असौनि उपवास चि करी अथवा दरिद्रें जिये ॥ ५८ ॥

तैसा इदवीं आंलु मीं धर्मु । असतां सर्व सुखांचा भारामु ।

किं आतांसि कामु । विषयां धरि ॥ ५९ ॥

बहु मृगजल देखौनि डोळां । धूकिला अमृताचा गोळितां गळाळा ।

तोडिला परिसु बांधला मळ । शुक्तिलाभें ॥ ६० ॥

तैसी अहंमतेचिया छंहिदवडी । मातें न पवति चि बापुडी ।

झणौनि जन्ममरणाची दूधडी । डहुळतें टेली ॥ ६१ ॥

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तेना ।

मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाऽहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

यन्हर्षि मी तरि कैसा । मुख प्रति मानु कां जैसा ।

केहिं न दिसें नसें ऐसा । वाणिचा नोहे ॥ ६२ ॥

माझेया विस्तारपणें नावें । हें जग चि नव्हे आववें ।

जैसें दूध मुरालें स्वभावें । तरि तें चि दधि ॥ ६३ ॥

कां बीज चि जालें तरु । अथवा भांगार तें अलंकार ।

तैसा मज्जाएकाचा विस्तार । तें हें जग ॥ ६४ ॥

हें असो अन्यक्तपण धिनळें ।
 मग तें चि विश्वाकारें उभयजळें ।
 तैसैं अमूर्त मूर्त मियां विस्तारळें ।
 त्रैलोक्य जाणें ॥ ६५ ॥
 महदादि देहातें । इयें अशेषें हों भूतें ।
 पै माक्षां ठांई बिबतें । जैसे जळि फेन ॥ ६६ ॥
 परि तेया फेना आतु पोतां । जेवि जळ न दिसे पांडुसुता ।
 ना तारि स्वमिची अनेकता । चेइलेयां नोहिजे ॥ ६७ ॥
 तैसीं जियें भूतें माक्षां ठांई । बिब तें तेया माक्षि मीं नाहिं ।
 इया चि उपपत्ती तुज पाई । सांचितलिया मागां ॥ ६८ ॥
 न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
 भूतभुज च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥
 क्षणौनि बोलिलिया बोलाचा अतिशो ।
 न कीजे येया लागि हें असो ।
 तन्हीं मज आतु पैसो ।
 दीठि तूही ॥ ६९ ॥
 आमचा प्रकृती पैलीकडाळु भाउ ।
 जरि कल्पना विण लागसी पाउ ।
 तारि मज माक्षि भूतें हें ही वाउ ।
 जें सर्व मी क्षणौनि ॥ ७० ॥
 यन्हाचि तन्हीं संकल्पाजिये सांजवळे ।
 नायिक तिमिरैजति बुद्धिचे डोले ।
 क्षणौनि अखंडित चि परि सांवळे ।
 भूत मिसं ऐसें देखे ॥ ७१ ॥

ते चि संकल्पाची सांज जें बीपे ।
 तें अखंडित चि आहे स्वरूपें ।
 जैसी शंका जात खेओ लोपे ।
 सर्पपण मालेचें ॥ ७२ ॥
 मन्हिं तन्ही भुईं आंतौनि स्वयंभ ।
 काइ बडेगाडुआंचे निगताति कौभ ।
 पुहुंतीं ते कुल्लाल्मतिचे गर्भ ।
 छमटले किं ॥ ७३ ॥
 ना तरि सागराचा पाणी ।
 काइ तरंगाचिया आहाति खाणी ।
 ते अवांतर करणी ।
 नारेयाची नव्हे ॥ ७४ ॥
 पाहे पां कापुसाचां पोटी । कापडाची होंति काये पेटी ।
 तो वेढि तेयाचिया दीठी । कापड जाला किं ॥ ७५ ॥
 जरि सोनें छेणें होउनि घडे । तन्हीं तेयाचें सोनेपण न मोडे ।
 एह अलंकार तो वरिचिली कडे । छेतेयाचेनि भावें ॥ ७६ ॥
 साचें पडिसादेयाचीं प्रत्युत्तरें ।
 कां आरिसां हान जें आविष्करे ।
 तें आपुलें कां साचोकारें ।
 तेथिचें होंतें ॥ ७७ ॥
 तैसिये निर्मळे माझां स्वरूपीं । जो भूतभावना आरोपी ।
 तेयासि तेयाचां चि संकल्पीं । भूताभासु आहे ॥ ७८ ॥
 ते चि कल्पित प्रज्ञासि पुरे । आणि भूताभासु आदिं च सरे ।
 मग स्वरूप उरे एकसरें । निखळ माझे ॥ ७९ ॥
 हें असो आंगी भरलियां भवंडी । जैसियां भवन्ती दीसति आदिं ।
 तैसिया आपुलिया कल्पना अखंडी । गमति भूतें ॥ ८० ॥

ते चि कल्पना साङ्गनि पाइ । तैरि मी भूती भूतें माझां ठाई ।
 हें स्वमि हि परि नाहिं । कल्पनेया जोगें ॥ ८१ ॥
 आतां मी एकु भूतातें धरिता । अथवा भूतां माझि असता ।
 ह्या संकल्पसन्निपाता । आंतुली बोळिया ॥ ८२ ॥
 झणौनि परियसैं गा प्रियोत्तमा । मी विश्वेसी विश्वात्मा ।
 जो एया लढकेया भूतग्रामा । भाव्यु सदा ॥ ८३ ॥
 रश्मिचेनि आघारें जैसें । नाहि तें चि मृगजल असे ।
 माझां ठाई भूतजात तसें । आणि मातें भावी ॥ ८४ ॥
 मी ह्ये परिचा भूतभावनु । परि सर्व भूतेंसीं असिन्दु ।
 जैसें प्रभा आणि भानु । एक चि तें ॥ ८५ ॥
 हा ऐश्वर्यु आमचा योगु । तुजां देखिला किं चांगु ।
 आतां सावैं एथ काहीं लागु । भूतमेदाचा असे ॥ ८६ ॥
 एया लागि मजपासीनि भूतें । आनैं न्हवति हें निरुतें ।
 आणि भूतां वेगलेया मातें । काहीं चि न मनी हो ॥ ८७ ॥

यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।

तथा सर्वाणि भूतानि मरस्थानीत्युपधारय ॥ ९ ॥

धें गगन जेव्हडें जैसें । पधनु हि तेवडा चि असे ।
 हा साहाजें हालवलेया वेगला दीसे । यन्हविं गगन तें तो ॥ ८८ ॥
 तैसें भूतजात माझां ठाई । कल्पिजे तारे आभसि काहीं ।
 निर्विकल्पी मग नाहिं । तेथ मी आघवें ॥ ८९ ॥
 झणौनि नाहिं आणि असे । हें कल्पनेचेनि सोरसें ।
 जें कल्पनालीपी भ्रंशें । आणि कल्पने सवें होये ॥ ९० ॥
 तें चि कल्पितें मुदल जाये । तें कें असे नाहिं हें आहे ।
 झणौनि पुढुती तू पाहे । हा ऐश्वर्ययोगु ॥ ९१ ॥
 ऐसिया प्रतीतिबोधसागरी । तू आपणपेयातें कळोळु एकु करी ।
 मग एन्हवि पाहंसि तबं चराचरी । तू चि अससि ॥ ९२ ॥

एया जाणणेयांचा चे३७ । तूज आळा नां क्षणति देखो
तारि आतां ह्रैतस्वप्न वाओ । जालें किं नां ॥ ९३ ॥
तन्ही पुढुतीं जरि विपायें । बुद्धी कल्पनेची शोंप ही नैवे ।
तारि अभेदबोधु जाए । जें स्वप्नीं पाडिजे ॥ ९४ ॥
क्षणौनि इये नीदेची वाट मोडे ।
निखळ उद्धोधाचें चि आपणपें बडे ।
ऐसें सुषर्म जें आहे फुडे ।
तें दाउनि पाई ॥ ९५ ॥

सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं यांति मामिकाम् ।
कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विश्वजाम्यहम् ॥ ७ ॥

तारि धनुर्द्धरा धौरेया । नीकें अवधान देखीं धनंजया ।
पैं सर्वभूतांतें माया । करी हरी ॥ ९६ ॥
जियें नांव कां प्रकृति ।
जे द्विविधा सांघितली तुजप्रति ।
येकि अष्टभेदव्यक्ति ।
आणि जीवरूपा ॥ ९७ ॥
हा प्रकृतिविषो आघवा ।
तुवां मारां परिसिला असें फांडवा ।
क्षणौनि असो काये सांघावा ।
तन्ही प्रकृष्टि ते वे ॥ ९८ ॥
तारि इये माक्षिये प्रकृती । महाकल्पांचां अंती ।
सर्वभूतव्यक्ती । ऐक्यासि येति ॥ ९९ ॥
ग्रीष्मांचां अतिरसी । सजीजें तूणें अंती ।
माघौलीं मूमीसी । मुळानें होति ॥ १०० ॥
२९

को वारिये डेंडें फीटे ।
 जेन्हां शारदियेचा अनुघाट्ट फुटे ।
 तें घनजात आटे ।
 गगनिचां गगनीं ॥ १ ॥
 मा तरि आकाशाचिये खोंपे । वायु निवांतू चि लोपे ।
 आंणि तरंगता द्वारपे । जळि जेचि ॥ २ ॥
 अथवा आगिनलेये वेळे । स्वप्न मनिचें मनी चि मावळे ।
 तैसें प्रकृत प्रकृती मिले । कल्पक्षयीं ॥ ३ ॥
 मग कल्पादि पुडुतीं । मीं चि सृर्जी ऐसी वदंती ।
 तरि तिये विविं निरुतीं । उपपत्ति आइकें ॥ ४ ॥

प्रकृति स्वामयश्च विस्तृतमि पुनः पुनः ।

भूतमामभिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥

तरि हे चि प्रकृति किरीटी । मीं स्वकीय साहजें अधिष्ठीं ।
 तेथ तंतुसमवार्थे पटीं । जेचि विणाषणि दीसे ॥ ५ ॥
 मग तिथे विणाषणिवेनि आधारे ।
 लाहाना चौकडियां पटख भरे ।
 तैसीं पंचाशकें आकारें ।
 प्रकृति चि होए ॥ ६ ॥
 जैसें निरजेयाचेनि संगें । दूध आटलिमों लागे-
 तैसी प्रकृति आंगा रिगे । सृष्टिपणाचिया ॥ ७ ॥
 बीज जळाची जवळीक लाहे ।
 आणि तें चि शाखोपशाखा होये ।
 तैसें मज करणें आहे ।
 भूतांचें हेंट ॥ ८ ॥

आगा हे नगर रायें केलें ।
 एयां क्षणण्या किर साचपण आले ।
 पारि निरुतें पाता काइ सिणले ।
 रायाचें हात ॥ ९ ॥
 आणि मीं प्रकृति अधिष्ठी तें कैसें । जैसा स्वप्नी जो असे ।
 भग तो चि प्रवेशे । जाग्रदवस्थे ॥ ११० ॥
 तरि स्वप्नीनि जाग्रति येतां । काये पाये दूखति पांडुसुता ।
 कीं जाग्रते माझि असतां । प्रवासु होए ॥ ११ ॥
 एया आघवेयाचा अमिप्रा३० काइ ।
 जें हे भूतसृष्टिचें कांहीं ।
 मज एक ही करणें नाहीं ।
 ऐसा अर्थ ॥ १२ ॥
 जैसी रायें अधिष्ठिली प्रजा । व्यापार आपुलायेका काजा ।
 तैसा प्रकृतिसंगु माझा । एर करणें तें इयेचें ॥ १३ ॥
 पाहे पां पूर्णचंद्राचिया भेटी । समुद्रि भरतें अपार दाटी ।
 तेथ चंद्रासि काइ किरीटी । उपखा पडिला ॥ १४ ॥
 जडपण जडलिका । लोह चाले तरि चाली कां ।
 कोणु सांगु आमका । सन्निधानाचा ॥ १५ ॥
 किंहुना इया परी । मीं निजप्रकृतितें अंगिकरीं ।
 आणि भूतसृष्टि एकसरी । प्रसरो चि लागे ॥ १६ ॥
 जें हा भूतप्राप्तु आवदा । असे प्रकृती अधीनु पांडवा ।
 जैसी बीजाचेया वेळ पालवा । समर्थ भूमि ॥ १७ ॥
 नां तरि धाव्यादिकां वपसां । गोसांनि देहसंयोगु जैसा ।
 अधवा घनावली आकाशा । वार्षिये जेवि ॥ १८ ॥
 कां स्वप्नासि कारण निद्रा । तैसी प्रकृति हे नरेद्रा ।
 एया अर्था हा भूतसमूहा । गोसांनिणि गा ॥ १९ ॥

स्थायी जंगमां । स्थूला अथवा सूक्ष्मां ।

हे बहू असो भूतप्रामां । प्रकृतीं चि मूल ॥ १२० ॥

न च मां तानि कर्माणि निबध्दंति बभञ्ज ।

उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ११ ॥

झणौनि भूतें हान सृजावीं । कां सृजिलीं प्रतिपालावीं ।

इयें करणीं नैयति जाघवीं । आमचेया आंगा ॥ २१ ॥

जाली चंद्रिकेचिया पसरति वेळी ।

ते वाडि चंद्रें नाहिं जेवि केली ।

तेवि मातें पाडनि ठेली ।

दूरि कर्म ॥ २२ ॥

आणि सूटलेयां सिंधुजळाचा लोट ।

न शके धरूं सैंधवाचा बोट ।

तेवि सकळ कर्मा मी चि सेवटु ।

काइ बोधीति मातें ॥ २३ ॥

धूमरजाची पिंजरी । बाजतेया घायुतें होंकरी जांर ।

कां सूर्यविवा माझारि । आंधारें रिगे ॥ २४ ॥

हे असो पर्वताचिये हृदइचें । पर्जन्यधारी ने विखोंचे ।

तेवि कर्मजात प्रकृतिचें । न लगे मज ॥ २५ ॥

बन्हविं इये प्रकृतिविकारीं । येकु मीं चि असे अवधारीं ।

उदासीनाचिया परीं । करी ना करबीं ॥ २६ ॥

दीपु ठेविला परि वरीं । कवणातें नियमी ना निवारीं ।

आणि कवण कवणी परीं । राहाटे तें असे नेजे ॥ २७ ॥

तो जैसा कां साक्षिभूत । गृहव्यापारप्रवृत्तिरहित ।

तेसा भूतकर्म अनासक्त । मों भूतीं असे ॥ २८ ॥

मयाऽभ्यक्षेण प्रकृतिः सृजते सत्त्वाच्चरम् ।

तेतुमाऽनेन कौतेश जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

एव एकं च अभिप्रा३ पुङ्गुती । काइ सांघों यवा उपपत्ती ।
 तारि एकी हेला सुभद्रापती । एतुळें जाण ॥ २९ ॥
 जैसा लोकचेष्टां समस्तां । हा निमित्तमात्र कां सविता ।
 तैसा जगप्रभवीं मी पांडुसुता । हेतु होइ ॥ ३० ॥
 कां जें मियां अभिप्रिलेयां प्रकृती ।
 होताति चराचराच्या संभूती ।
 हाणौनि मीं हे उपपत्ती ।
 घडे इया ॥ ३१ ॥
 आतां येणें चि उजियडें निरुते । निहाळिं पां एया योगातें ।
 जें माझां ठांडें भूतें । परि मीं भूतां नसैं ॥ ३२ ॥
 अथवा भूतें माझां ठांडें । आणि मीं भूतां माझि नाहीं ।
 इया खुणा आंतु काहीं । खूकें ना किं ॥ ३३ ॥
 हें सर्व आमचें गूढ । दाविलें मियां तुज उघड ।
 तारि इंद्रियां देउनि कबाड । हृदयीं भोगीं ॥ ३४ ॥
 हा उंसु जवं नये हाता । तवं माझें साचोकारण पार्था ।
 न संपडे गा सर्वथा । जेवि सुखें कणु ॥ ३५ ॥
 यन्हविं अनुमानाचेनि पैसें । आवडे किरु कललें ऐसैं ।
 परि मृगजलाचेनि उल्लासैं । काइ भूमि तीमे ॥ ३६ ॥
 जें जाल जलीं पांगिलें । तेंथ प्रतिबिंब दीसे कारु आंतुडलें ।
 मग थडिये काढूनि झाडिलें । तेव्हाळि बिंब कें साचें ॥ ३७ ॥
 तैसें बोलवारि वाचावळें ।
 वार्या चि झांकवीति प्रतीतीचे डोले ।
 मग साचोकारि यया बोधा वेले ।
 आधि ना होइजे ॥ ३८ ॥

अथजानंति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।

परं मावमजानन्तो मम मूलमहेम्बरम् ॥ ३९ ॥

किंवदुना भवा भिया । आणि साचें खाड जरि मिया ।
 तारि तुह्मी गा उपपत्ती इया । जतन करी ॥ ३९ ॥
 यन्हविं वेधली दोटि कवले । ते चादिणेंयातें हणजे पीवळें ।
 तेवि माझा स्वरूपी निर्मळें । देखति दोषु ॥ ४० ॥
 ना तरि जरें चिटाळें मुख । मग दूधातें हणति विख ।
 तेवि अमानुष मानुष । मानीति मातें ॥ ४१ ॥
 हणौनि पुढुतीं धनंजया । हणें विसरसी यया अभिप्राया ।
 जें एरी स्थूलदृष्टी बायां । जाईल गा ॥ ४२ ॥
 पै स्थूलदृष्टी देखिजे मातें । तें नेदखणें जाणति निरुतें ।
 जैसें स्वप्निचेनि अमृतें । अमरां न्हविजे ॥ ४३ ॥
 यन्हविं स्थूलदृष्टी मूढ । मातें जाणति कीर दूढ ।
 पारि तें जाणणें चि जाणणेयां आड । रिगौनि ठाके ॥ ४४ ॥
 जैसें नक्षत्राचेया आभासा । साठिं घातु जाळा तेया हंसा ।
 माझि रत्नबुद्धिचिया आशा । हणौनियां ॥ ४५ ॥
 साचें गा भृगजळ ठाकूनि गेल्याचें कवण फळ ।
 काइ सुरतर हणौनि बाबुल । सेविलें करी ॥ ४६ ॥
 हा निलेयाचा दुसरा । यया बुद्धी हातु घालिजे विखारा ।
 कां रत्नें हणौनि गारा । वेचिजति पै ॥ ४७ ॥
 अथवा निधान हें प्रकटलें । हणौनि खदिरांगार खोले भरिले ।
 कां साउली न पातां घातलें । कुहां सिधें ॥ ४८ ॥
 तेवि मीं हणौनि प्रपंचां ।
 जिहीं बुद्धी दिधली कृतनिश्चयाची ।
 तिहीं चंद्रासाठि जलिवी ।
 प्रतिगा धरिली ॥ ४९ ॥
 तैसा कृतनिश्चयो बापां गेला । जैसा कोण्ह येकु कांजी पियाळा ।
 मग परिणाम पाहों लागला । अमृताचा ॥ ५० ॥

तैसैं स्थूलाकारी नाशवन्ते । भरवसा बांधीनि भित्तैं ।
 पाहांति मज अभिनाशातें । तरि कैसेनि दीसैं ॥ ५१ ॥
 आगा पश्चिमसमुद्रिचिया तटा । निगिजत आहे पूर्वेंची वाटा ।
 किं कोंडा कांडितां सुभटा । कणु आंतुडे ॥ ५२ ॥
 तैसैं विकरलें हें स्थूल । जाणितलेयां मीं जाणार्थें केवल ।
 काये फेणु पीतां जल । सेविलें होये ॥ ५३ ॥
 क्षणौनि मोहवळें मनोधर्में । हें चि मानूनि संभ्रमैं ।
 वेधिचीं जियें जन्मकर्में । तियें मज चि खणति ॥ ५४ ॥
 एतुलेनि अनामा नाम । मज अक्रियासि कर्म ।
 विदेहा देहधर्म । आरोपिति ॥ ५५ ॥
 मज आकारशून्या आकार । निरुपाधिका उपचार ।
 विधिधिर्वाजिता व्यवहार । आचारादिहु ॥ ५६ ॥
 मज वर्णहीना वर्णु । गुणातीतासि गुणु ।
 मज अचरणा चरणु । अपाणी पाणि ॥ ५७ ॥
 मज अमेया मान । सर्वगतासि स्थान ।
 जैसैं सेजें चि माझि वन । निर्दला देखे ॥ ५८ ॥
 तैसैं अश्रवणा श्रोत्र । मज अचक्षुका नेत्र ।
 अगोत्रा गोंत्र । अरूपा रूप ॥ ५९ ॥
 मज अव्यक्ता व्यक्ति । अनात्तासि आर्त्ति ।
 स्वयंतृप्ता तृप्ति । भाविति गा ॥ ६० ॥
 मज अनावरणा आवरण । अभूषणा भूषण ।
 मज सकलकारणासि कारण । मानीति ते ॥ ६१ ॥
 मज सहजातें कारिति । स्वयंभातें प्रतिष्ठिति ।
 मिरंतरातें आवरंहोंति । विसर्जिति पै ॥ ६२ ॥
 मीं सर्वदा स्वतंत्रछिंदु । मीं बाळु तरुणु ह्दु ।
 मज एकरूपा समंधु । जाणति ऐसैं ॥ ६३ ॥

मज अहंतासि दूजे । मज अक्रियासि काजे ।
 मीं अभोक्ता किं मुंजे । ऐसें हणति ॥ ६४ ॥
 मज अकुलाचे कुळ वानिति । मज नित्याचेनि निधनें लीणति ।
 मज सर्वत्राते कसिपति अरिमित्र गा ॥ ६५ ॥
 मीं स्वानंदाभिरामु । तेया मज आणि सुखाचा कामु ।
 मीं आषवा चि असें समु । किं हणति एकदेशी ॥ ६६ ॥
 मीं आत्मा एकु चराचरी । किं हणति एकाचा आडळु करी ।
 आणि कापौनि एकां मारीं । हें चि रूढवीति ॥ ६७ ॥
 किं बहुना ऐसे समस्त । जे हे मनुष्यधर्म प्राकृत ।
 तेया चि नावं ऐसें विपरीत । ज्ञान तेयांचे ॥ ६८ ॥
 जव आकाश येकु देखति । तव हा देखो ऐसे हणति ।
 मग तो चि विघडलेयां ठाकति । नाहिं हणौनियां ॥ ६९ ॥
 माते एणे एणे प्रकारे । जाणति मनुष्य ऐसेनि आकारे ।
 हणौनि ज्ञान ते चि अधारे । ज्ञानासि करिति ॥ ७० ॥

मोघाशा मोघकर्माणो मोघमाना विचेतसः ।

राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥

एया लागि जन्मले ते मोघ । जैसे बापीं विण मेघ ।
 ना तरि मृगजलिचे तरंग । दुरीनि पाहावे ॥ ७१ ॥
 अथवा कोल्हरीचे असिवार । ना तरि बोटधारीचे अलंकार ॥
 किं गेधर्वनगरिचे आवार । आभासति ॥ ७२ ॥
 साषेरी बाढिनलेया सरळा । वरि फल नाहिं आंतु पोक्रळा ।
 कां स्तन जाले गळां । सोलिये जैसे ॥ ७३ ॥
 तैसें मूर्खीचे तेया जियाले ।
 आणि धिगि कर्म हां तेयांचे निफनले ।
 जैसे सोबेरी फल आले ।
 बेपे मा दीजे ॥ ७४ ॥

मग जें काहि ते पढिनले । तें मान्डें नारियल तोडिळें ।
 कां बांधलेया हातीं पाडिळें । मोतीं जैसे ॥ ७५ ॥
 किंबहुना तेयां दाखलें । जैसे कुमारीहातीं बांधलीं दाखलें ।
 कां अशौची मंत्रें । बाजें कथिलीं ॥ ७६ ॥
 तैसें ज्ञानजात तेयां । आणि काहिं आचरले गा धनंजया ।
 तें आघर्वें चि गेलें वाया । जे वितहीन ॥ ७७ ॥
 पै तमोगुणिची राक्षसी । जे सद्बुद्धितें मसी ।
 मनाचा ठाड चि पूसी । निशाचरि जे ॥ ७८ ॥
 तिये प्रकृती वरिपडे जाले । ह्मणौनि विचाराचेनि कपोलें गेले ।
 वरि तामसियेचां पडिले । मुखा माजि ॥ ७९ ॥
 जेथ आशेचिये लाले । आंतु हिंसा जीभ लोले ।
 तेविं चि संतोखाचे चाकले । असंड चवळी ॥ ८० ॥
 जेथ अनार्त्तांचे कानवेन्हीं ।
 आवाळुएं चाटिति निगे बाहिरि ।
 जे प्रमादपर्वसिची दरी ।
 सदा चि मासली ॥ ८१ ॥
 जेथ वृषाचिया दाढा । कत्तासां ज्ञानाचा करिती रगडा ।
 जे अगस्तिगौवण मूढां । स्थूलबुद्धि ॥ ८२ ॥
 ऐसे आसुरिये प्रकृतिचा तोंडी । ते जाले गा भूर्तोडी ।
 जे बुडौनि गेले कुंडी । व्यामोहाचां ॥ ८३ ॥
 एव तमाचिये पडिले गर्से ।
 न पवती चि विचाराचेनि हातें ।
 हे असो ते गेले जेथें ।
 ते बुद्धि ही नाहिं ॥ ८४ ॥
 ह्मणौनि असतु इयें वायाणी । काहसी तेयां मूर्खांचीं बोलणीं ।
 कायां वाढवितो काहाणी । सिणैल हान ॥ ८५ ॥

ऐसें बोलिलें देवें । तेथ जी झणितलें पांडवें ।
आइकें वाचा जेथ विसरे । ते साधुकथा ॥ ८६ ॥

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः ।

भजंत्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

तारे जेयांचिये चोळटे मानसी । मीं होउनि असे क्षेत्रसंन्यासी ।

जेयां निदलेधातें उपासी । वैराग्य गा ॥ ८७ ॥

जेयांचिया आस्थेचिया सद्भावा । आंतु धर्मु करी राणिवा ।

जेयांचिये मती ओळावा । विवेकाचा ॥ ८८ ॥

जे ज्ञानगंगे न्हाले । जे पूर्णता जेडनि बाले ।

जे शांतीसि जालें । पालव नवे ॥ ८९ ॥

जे परिणामा निघाले कोम । जे धर्ममंडपाचे खांभ ।

जे आनंदसमुद्री कुंभ । चुभवनि भरिले ॥ ९० ॥

जेयां भक्तीची येतुली प्राप्ति । जे कैवल्यातें पन्हां सर झणति ।

जियांचिये लीले माक्षि नीति । जियाळी दस्ते ॥ ९१ ॥

जे आघवां चि करणी । छेडले संघसिचीं लेणीं ।

जेयांचें चित्त गवनणी । व्यापका मज ॥ ९२ ॥

ऐसे जे महानुभाव । जे दैविये प्रकृतिचे देव ।

जे जाणीनियां सत्र । स्वरूप माझें ॥ ९३ ॥

मग वाढतेनि प्रेमें । मातें भजताति जे महात्मे ।

परि दूजेपण मनोधर्मे । सीतले नाहिं ॥ ९४ ॥

ऐसे मीं चि होउनि पांडवा । करीत माझी सेवा ।

परि नवलाभो तो सांघावा । असे आइकें ॥ ९५ ॥

सततं कीर्तयंतो मां यतंतश्च दृढव्रताः ।

नमस्त्यंतश्च मां भक्त्या निस्थयुक्ता उपासते ॥ १४ ॥

तारि कीर्तनाचेनि नडनाचें । नाशिले व्यवसाय प्रायश्चिताचे ।

जें नाथ चि नाहिं पापाचें । ऐसें केलें ॥ ९६ ॥

यमदमा अवकला आणिली । तांथें ठायावरौनि उठविली ।
 यमलोकिचां ठाकविली । राहाटि आवची ॥ ९७ ॥
 यमु हाणे काइ यमावें । दमु हाणे कोणातें शोषावें ।
 तीर्थे हाणति काइ स्वावें । दोखु अण्णचा नाहि ॥ ९८ ॥
 ऐसेनि माझेनि नामघोषें । नाहिं करित विश्वाचीं दुःखें ।
 आघवें जग चि महामुखें । दुनुदुमोत भरलें ॥ ९९ ॥
 ते पाहाटविण पांहाटवित । अमृतविण जिववित ।
 योगेविण दावित । कैवल्य डोलां ॥ १०० ॥
 पारि राया रेका पाहु धरें । नेणाति सानेया थोरा कडसणी करें ।
 एकरसें आनंदाचें आवाहें । होत जगा ॥ १ ॥
 कहिं येकाधेन बैकुंठ जावें । तेंतिहिं बैकुंठ चि केलें हे आघवें ।
 ऐसें नामघोषगौरवें । धवळें विश्व ॥ २ ॥
 तेजें सूर्यु तैसें उजळ । पारि तो अस्तवें हें कोडाळ ।
 चंद्र संपूर्ण एकाधी वेल । ते सदा पुरते ॥ ३ ॥
 मेषु उदार पारि ओसरें । हाणीनि उपमोसि नुपकरें ।
 ते निःशंकपर्णे सपांखरें । पंचानन ॥ ४ ॥
 तेयांचिये वाचेपुढां भोजें । नाम नाचे माझे ।
 जें जन्मशर्तां अलंगिजे । एकोळ वावेया ॥ ५ ॥
 पै बैकुंठी मीं गा नसें । वेल एक ही भानुविधि हिं न दिसें ।
 वर योगियांचो हीं मानसें । सांझुनि जायें ॥ ६ ॥
 पारि तेयांपासि पांडवा । मां हारतला गिवसावां ।
 जेथ नामघोषु बरवा । करिति ते माझा ॥ ७ ॥
 कैसे माझां गुणीं भरले । देशकालातें विसरले ।
 कीर्तनसुख जाले । आपणपां चि ॥ ८ ॥
 कृष्णविष्णुगोविंद । एयां नामांचे निखिल प्रबंध ।
 माझि आत्मचर्चा विशद । उदंड गीति ॥ ९ ॥

हें बहुत असो इया परी । कौशितमालें अवधारी ।
 एक विचरति धराधरी । पांडुकुमरा ॥ २१० ॥
 मग आणिक ते अर्जुना । सावितां चि बहुत जतना ।
 पंचप्राणमना । पादाउ घेति ॥ ११ ॥
 बाहिरि यमनिवमाची कांठि लाविली ।
 आंतु बजासनाची पौलि पामासिली ।
 बरें प्राणायामाचीं मांडिलीं ।
 बांहांती धरें ॥ १२ ॥
 तेथ उल्हादशक्तिचेनि उजियेडें । मनपवनाचेनि सुरबाडें ।
 सतरावियेचेनि पानियेडें । बलियावळी ॥ १३ ॥
 तेव्हां प्रत्याहारें ख्याति केली । विकारांची सपिलें बोहिली ।
 इंदिये बांधौनि आणिलीं । इदया आंतु ॥ १४ ॥
 तबं धारणाधारू दाटिले । महभूतांतें येकिं आटिलें ।
 मग चतुरंग निवटिलें । संकल्पाचें ॥ १५ ॥
 तेपावारे जैत रे जैत । क्षणौनि ध्यानाचें निसाण बाजत ।
 दीसे तन्मपतेचें झलकत । एकछत्र ॥ १६ ॥
 पाठि समाधिश्रियेचेया अशेषा । आत्मानुभव—राज्यसुखा ।
 पहाभिवेकु देखां । समरसें जाला ॥ १७ ॥
 ऐसें हें गहन । अर्जुना माझे मजन ।
 आतां आइक साधों आन । जें करिति येक ॥ १८ ॥
 तरि दोन्ही पालववेन्हीं । जैसा एक तंतु अंकरी ।
 तैसा मी बांचूनि चराचरीं । जाणति नां ॥ १९ ॥
 आदिब्रह्मा करुनि । सेवटीं मशकु धरुनि ।
 माझि समस्त हें जाणौनि । स्वरूप माझे ॥ २० ॥
 मग वाड धाकुटें न क्षणति । साजीब निर्जीब नेणति ।
 देखिलिये वस्तू छुंठति । मी चि क्षणौनि ॥ २१ ॥

आपुलें उत्तमत्व नाठवे । पुढेळ योग्यायोग्य ही नेणवे ।
 एकसरें व्यक्तिमात्रेचेनि नावें । नमू चि आवडे ॥ २२ ॥
 जेसैं ऊंची उदक पडिलें । तारें तलबटुबारि ये उगेले ।
 तैसें नमिजे भूत देखिलें । ऐसा स्वभाओ तेयांचा ॥ २३ ॥
 को फललेया तरुची शाखा । साहाजे भूमीसि उत्तरली देखां ।
 तैसें जीवमात्रा अशेषा । खालतिले ॥ २४ ॥
 अखंड अगर्वता होउनि असति । तेयांते विनये हेचि संपत्ति ।
 ते जयजयमंत्रें अर्पिति । माझां ठांइ ॥ २५ ॥
 नमितां मानाभिमान गळले । हणौनि अशचिते मी चि आले ।
 ऐसे निरंतर मिसळले । उपासिति ॥ २६ ॥

ज्ञानयज्ञेन चाप्यग्नये यजंतो मामुपासते ।

एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥

अर्जुना हे गरुड भक्ति । सांधितली तुज प्रति ।
 आतां ज्ञानपक्षें यजिति । ते भक्त आईकें ॥ २७ ॥
 परि भजन करिती हातवटी । नूं जाणतु आहासि किरीटी ।
 जें मागां इया गोठी । केलिया आझी ॥ २८ ॥
 तब आशि जी अर्जुनु हाणे । तेंदेविकिया प्रसादाचें किं कारणें ।
 तन्हीं अमृताचिये आरोगणे । काइ पुरे हणवे ॥ २९ ॥
 एया बोळा आंतु अनंतें । लागणेयां देखिलें तेमतें ।
 किं सुखावलेनि धिसें । डोलतसे ॥ ३० ॥
 हाणे भलें केलें पार्या । यन्हांनि हा अनवसरु सर्वथा ।
 परि बोलवीतसे आस्था । तूझी आमते ॥ ३१ ॥
 तब अर्जुनु हाणे हें काइ । चकारें विण चारणें चि नाहिं ।
 जग निवचिजे हा तेयाचां ठांइ । स्वभाओ चि कीं जी ॥ ३२ ॥
 परें चकारें तियें आपुलिये आडे । पाचू कारिति चंद्राचिये कडे ।
 तेवि आंझी विनउं तें धोडें । देओ कृपासिंधु ॥ ३३ ॥

जे भेषु आपुलिया प्रौढी । जगाची आर्ति किं दवडी ।
 वाचूनि स्वातकाची साम्ह केवढी । तो वर्षाओ पाहुनि ॥ ३४ ॥
 परि चूला ही थकाचिये चाडे । जेवि गंगेतें चि टाकावें पडे ।
 तेवि आर्त बहू कां थोडे । तन्ही सांघावें देवा ॥ ३५ ॥
 तेथ देवें क्षणितळें राहे । जो संतोषु आला जाला आहे ।
 तेयावरि स्तुति साहे । ऐसें उरळें नाहि ॥ ३६ ॥
 पै परियसु तुं आहासि निक्षियापरी ।
 ते चिं वक्तृत्वा वग्हाडिक करी ।
 ऐसें पोखुनु तेयातें हरी ।
 आदरिलें बोलों ॥ ३७ ॥
 तारि ज्ञानयष्टु तो पंखरुपु । तेथ आदिसंकल्प हा यूपु ।
 महाभूतें तो मंडपु । भेदु तो पशु ॥ ३८ ॥
 भग पांचांचे जे विशेष गुण । अथवा इंद्रियें आणि प्राण ।
 हे चि यज्ञोपचारभरण । अज्ञानवृत्त ॥ ३९ ॥
 तेथ मनबुद्धि एयां कुडां । आंतु ज्ञान हा अग्नि फुडा ।
 साम्य ते सुहाडा । वेदी जाणें ॥ ४० ॥
 सविवेकमतिपाटव । तें चि विद्यागौरव ।
 संयति चि सूक्ष्म । जीउ यज्ञा ॥ ४१ ॥
 तो प्रतीतीचेनि पात्रें । विवेकें महासंत्रें ।
 ज्ञानाग्निहोत्रें । भेदु नाशी ॥ ४२ ॥
 तेथ अज्ञान सरौनि जाये । आणि यजिता यजन हे ठाये ।
 आत्मसमरसें न्हाये । अवभृत् जेव्हां ॥ ४३ ॥
 तेव्हां भूतें विषय करणें । हे वेगळालें काहीं न क्षणे ।
 आषवें एक चि ऐसें जाणे । आत्मबुद्धी ॥ ४४ ॥
 जैसा चेइला तो अर्जुना । क्षणे स्वमिचां हे सेना ।
 मो चि जाला होतां ना । निद्रावशें ॥ ४५ ॥

आतां सेना ते सेना नोहे । हें मी चि एकु आधवें ।
 ऐसें एकलें मानवे । विश्व तेया ॥ ४६ ॥
 मग तो जीउ हे भाव सर । आब्रह्म परमात्मबोधें भरे ।
 ऐसे भजति ज्ञानाध्वरें । एकलें एणें ॥ ४७ ॥
 अथवा अनादि हें अनेक । जें असारिखें येकायेक ।
 आणि नामरूपादिक । तें हीं विषम ॥ ४८ ॥
 कर्णौनि विश्व भिन्न । परि न भेदे तेयाचें ज्ञान ।
 जैसे अवयव तरि आनान । परि एकि चि देहिचे ॥ ४९ ॥
 कां शाखा सानिया थोरा । परि आहाति येका चि तरबरा ।
 बहू रश्मि परि दिनकरा । एकाचे जेवि ॥ ५० ॥
 तेवि नाना विधा व्यक्ती । आनाने नावें आनानी वृत्ती ।
 ऐसें जाणति भेदलां भूती । अभेदा मातें ॥ ५१ ॥
 एणें वेगळालेपणें पांडवा । करिति ज्ञानयज्ञ वरवा ।
 जें न भेदति या जाणिवा । जाणति कर्णौनि ॥ ५२ ॥
 ना तरि जेथयां जिये ठांड । देखति जें काहीं ।
 तें मी वांचूनि नाहीं । ऐसा चि बोधु ॥ ५३ ॥
 पाहे पां बुडडा जेउता जाथे । तउतें जळ एक तेया आहे ।
 मग वीरे अथवा राहे । तन्हीं जळा चि मासि ॥ ५४ ॥
 कां पवनें परमाणु उचलले । ते पृथ्वीचे हें नाहीं गेलें ।
 आणि माचीते जन्ही पडिले । तन्हीं पृथ्वी चि बरि ॥ ५५ ॥
 तैसें भले तेथ भलेतेणें भावें । भले तें हीं हो अथवा नोहावें ।
 पारि तें मी चि आधवें । होउनि ठेले ॥ ५६ ॥
 भागा हे जेवढी माझी व्याप्ति । तेवढी चि तेयांची प्रतीती ।
 ऐसे बहुधाकारी वर्तति । बहू चि होउनि ॥ ५७ ॥
 हें भानुबिंब आवडे तेया । सदमुक्त जैसे धनंजया ।
 तैसे ते विश्वा येया । समोर सदा ॥ ५८ ॥

आगा तेषांचेया ज्ञाना । पाठि नाहिं पै अर्जुना ।
 वायु जैसा गगना । सर्वांगीं असे ॥ ५९ ॥
 तैसा मां जंतुळा आववा । तें चि तूक तेषांचेया सद्गत्ता ।
 तारि न करितां पांडवा । भजन जालें ॥ ६० ॥
 यन्हविं तन्हीं सकळ मींचि आहे । तारि कोणें कै उपासिजं नोहें ।
 एथ एके जाणजेनि विण किं ठायें । अप्रप्ता ॥ ६१ ॥
 परि तें असो एणें उचितें । ज्ञानयज्ञें यजित सांते ।
 जे उपासित मातें । ते सांचितले ॥ ६२ ॥

अहं ऋतुरहं यज्ञः स्वाहाहमहमधिभम् ।

मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥ ६३ ॥

अखंड सकळ हें सकलीं मुखीं । साहाजें अर्पतसे मज एकीं ।
 किं नेणजेया साठों मुखीं । न पविजे चि मातें ॥ ६३ ॥
 तो चि जाणिवेचा उदो जरि होये । तरि मुदळ वेढु तो मीं चि आहे ।
 आणि तो विधानातें जिया विये । तो ऋतु हीं मीं ॥ ६४ ॥
 मग तेया कर्मापासोनि वरवा । जो सांगोपांगु आववा ।
 यज्ञ प्रकटे पांडवा । तो हीं मीं गा ॥ ६५ ॥
 स्वाहा मीं स्वधा । सोमादि ओषधी विविधा ।
 आज्य मीं समिधा । मंतृ मीं हवि ॥ ६६ ॥
 होता मीं हवन कीजे । जेथ तो अग्निरूप मातें ।
 आणि हुत वस्तु कां जे जे । ते हीं मीं चि ॥ ६७ ॥

पितामहस्य जगतो माता धाता पितामहः ।

वेद्यं पवित्रमोक्तार ऋक् साम यजुरेव च ॥ ६८ ॥

पै जेवांचेनि अंगसंगें । ह्ये प्रकृतीतव अष्टांगें ।
 जन्म पात्रिजतसे जगें । तो पिता मीं गा ॥ ६८ ॥
 अर्धनारीनटेश्वरी । जो पुरुष तो चि नारी ।
 तेनि मीं करावरी । माता ही होयें ॥ ६९ ॥

आणि जालें जग जेथ राहे । जेणें जीत वाढत आहे ।
 तें मि बाचूनि नोहे । आना निरुते ॥ ७० ॥
 इथें प्रकृतिपुरुष दोन्ही । उपनली जेयाचा मनी ।
 तो पितामहो तिसुवनी । विश्वाचा मी ॥ ७१ ॥
 आणि आववेया जाणणेंयाचिया वाटा । जेया गात्रां यति सुभटा ।
 जें वेदांचा चौहटा । वेद्य ह्यणिजे ॥ ७२ ॥
 जेथ मोना मतां बुद्धावणी जाली ।
 येकमेका शास्त्रांची अनोलखि फीटली ।
 चूकलीं ज्ञानें जेथ मिलें आलीं ।
 जें पवित्र ह्यणिजे ॥ ७३ ॥
 पै ब्रह्मबीजाचा जाला अंकुर । घोषध्वनि नादाकार ।
 सेयाचे गा भवन जें अकार । तें ही मीं जि गा ॥ ७४ ॥
 जेया अकाराचिये कुंसी । आखरें होति अकारां ऐसीं ।
 जियें उपजत वेदेंसी । उडिलीं तीन्हीं ॥ ७५ ॥
 ह्यणीनि ऋग्यजुसासु । हे तीन्हीं ह्यणे मी रामु ।
 एवं मीं चि कुलाकसु । शब्दब्रह्माचा ॥ ७६ ॥

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।

प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमध्ययम् ॥ १८ ॥

हें चराचर आवेन । जिये प्रकृती आंतु सांदवे ।
 ते सिणली जेथ विसवे । ते परम गति मीं ॥ ७७ ॥
 आणि जेयाचेनि प्रकृति जिये । जेणे अधिष्ठिली विश्व बिये ।
 जी एऊनि प्रकृती इथे । गुणातें भोगी ॥ ७८ ॥
 तो विश्वत्रियेचा भर्ता । मीं जि गा पांडुसुता ।
 मीं गौसावि समस्ता । त्रैलोक्याचा ॥ ७९ ॥
 आकाशें सर्वत्र वसावें । वायू नाभरी उमेपां नसावें ।
 पावकें दाहवें । वर्षावें जलें ॥ ८० ॥

पर्वती बैसक न सदावी । समुद्रीं रेघ नोळंडावी ।
 पृथ्विया भूतें वाहावी । हे आका माझी ॥ ८१ ॥
 मियां बोलविला वेदु बोले । मियां चालविला सूर्य चाले ।
 मियां हालविला प्राणु हाले । जो जगा चालिता ॥ ८२ ॥
 मियां चि नियमिला सांता । काळ प्राप्तु करितसे भूता ।
 इथें सणियामतें पाहुसुता । सकलें जेयाचीं ॥ ८३ ॥
 ऐसा जो समर्थ । तो मीं जगाचा नाथु ।
 आणि गगन ऐसा साक्षिभूतु । तो ही मीं चि ॥ ८४ ॥
 इहीं नामरूपां आवचो । जो मरला असे पांडवा ।
 आणि नामरूपां ही उल्लावा । आपण चि जो ॥ ८५ ॥
 जैसे जलाचे कल्लोळ । आणि कल्लोळीं आधि जल ।
 ऐसेनि वसवीतु असे सकल । तो निवासु मीं ॥ ८६ ॥
 मीं एकु अनेकपणें । वेगळालेनि प्रकृतिगुणें ।
 जीतु जगाचेनि प्राणें । वर्ततु असें ॥ ८७ ॥
 जैसा समुद्र धिड्डर ॥ स्रणतां । भले तेथ बिंबे सविता ।
 तैसा ब्रह्मादि सर्वा हीं भूतां । सुद्धु तो मीं ॥ ८८ ॥
 मीं चि गा पांडवा । एया त्रिसुवनासि उल्लावा ।
 सृष्टिक्षयप्रभवा । मूल तें मीं ॥ ८९ ॥
 बीज शास्त्रातें प्रसथे । मग तें रूखपण बीजीं चि सामाथे ।
 तैसें संकल्पें होथे आघवें । पाळि संकल्पीं मिळे ॥ ९० ॥
 ऐसा जगार्थे बीज संकल्पु । अव्यक्तु वस्तुनारूप ।
 तेवासि कल्पांतीं जेथ निक्षेपु । होथे तें मीं ॥ ९१ ॥
 इथें नामरूपें लोटती । वर्णव्यक्तीं आटती ।
 जातींचे भेद फीटती । जें आकाश नाही ॥ ९२ ॥
 तें सकलवासनासंस्कार । माघोते रचायेया आकार ॥
 जेथ राहूनि असति अमर । तें निधान मीं ॥ ९३ ॥

तपस्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।

अमृतं यैव मृत्युश्च सदस्तथाहमर्जुन ॥ १९ ॥

मैं सूर्याचेनि मेळें । तपें तें हें शोषे ।

पाठि इंद्र होउनि वषें । तें पुढुतों भरे ॥ १८ ॥

आगा मृत्युचा मार्गों जें जें । तें हि पें रूप माझें ।

आणि न मरतें तव साहाजें । अविनाश मीं ॥ १५ ॥

आतां बहू बोळीनि सांघावें । तें एक हेला घे पां आचवें ।

तारि संतासंत ही जाणावें । मीं चि हें गा ॥ १६ ॥

क्षणीनि अर्जुना मी नसें । ऐसा कोण्हीं ठाऊं असे ।

पारि प्राणिघातें देव कैसें । जें नेदखति मातें ॥ १७ ॥

हें आंतु बाहिरि मियां कोंदलें ।

जग निखिल माझें चि ओतलें ।

किं कैसें कर्म तैयां आलें ।

जें मीं चि नाहिं ॥ १८ ॥

तरंग पाणियें विण सूकति । शरिम वाती उणें नेदखति ।

तैसे मीं चि ते मीं न्हवति । विस्मयो देखें ॥ १९ ॥

पारि अमृतीं कुहा पाहिजे । कां आपणेयांतें चि मिवसू जाइजे ।

ऐसें आधि हें काइ कीजे । अग्राप्ता ॥ २० ॥

मासा येका अचासाठि । अंधु धांवतां पायें किरीटी ।

आडलला चिंतामणि लोटी । आंधलेपणें ॥ १ ॥

तैसें ज्ञान जें सांडुनि जाए । तें ऐसी हें दशा आहे ।

क्षणीनि कांजे तें केलें नेहे । ज्ञानें विण ॥ २ ॥

आंधलेया गरुडाचे पांख आहाति । ते कोण्हा हि उपेगा जाति ।

तैसे सत्कर्माचे उपखे ठाति । अज्ञानां तेवी ॥ ३ ॥

अविद्या मां सोमपाः पूतपापा यद्वैरिण्युः स्वर्गसि पर्यवर्ते ।

ते पुण्यमावाप्य सुरैर्द्रलोकमश्नन्ति दिव्यान्दिधि देवभोगान् ॥ २० ॥

देख पां फिरीटी । आश्रमधर्माधिया राहाटी ।
 विधिमार्गा कसवटी । जे आपण चि होत ॥ ४ ॥
 वजन करितां कवातिके । तिहिं वेदांचा माथा तूके ।
 क्रिया फलेंसीं उभी ठाके । पुढां जेथा ॥ ५ ॥
 ऐसे दीक्षित जे सोमप । जे आपण चि यज्ञाचें रूप ।
 तिहिं तेया पुण्याचेनि नावें पाप । जोडिले देखें ॥ ६ ॥
 जे श्रुतिसपीतें जाणौनि । शतवेगहीं यज्ञां करुनि ।
 यजिलेया ही मातें चुकडनि । स्वर्गु वशति ॥ ७ ॥
 जैसें कल्पतरू तलवटी । विसौनि झोलिये पाडी गांठी ।
 मग निंदेउ निगे फिरीटी । दैन्य कर ॥ ८ ॥
 तैसें शतकतू यजिलें मातें । किं इच्छिताति स्वर्गादिसुखातें ।
 आतां हें पुण्य किं निरुतें । पाप नोहे ॥ ९ ॥
 हाणौनि मज वीण पाविजे स्वर्गु । तां महानांवा गा पुण्यमार्गु ।
 हाणिये तेथतें उपसर्गु । हाणि हाणति ॥ १० ॥
 एन्हविं तन्हीं नरकिचें दुःख । पाहूनि स्वर्गा नावें किं सुख ।
 बाष्पनि नित्यानंद निदोष । तें स्वरूप माझें ॥ ११ ॥
 मज येतां पै सूमटा । हा द्विविधु गा अव्हांटा ।
 स्वर्ग नरक इया वाटा । चोराचिया ॥ १२ ॥
 स्वर्गा पुण्यात्मकें येइजे । पापें चि पापात्मकें नरका जाइजे ।
 मग मातें चि जेणें पाविजे । तें शुद्ध पुण्य ॥ १३ ॥
 आणि मज चि माझि असतां ।
 जेणें मीं दूरि होये पांडुसुता ।
 तें पुण्य ऐसें हाणतां ।
 जीम न रुडे ॥ १४ ॥
 पारि हें असो आतां प्रस्तुत । आइकें यया पारि ते दीक्षित ॥
 वज्रुनि मातें याचित । स्वर्गभोग ॥ १५ ॥

मग मी न पविजे ऐसें । जें पापरूप पुण्य असे ।
 तेणें लावलेनि सौरसें । स्वर्गा येती ॥ १६ ॥
 जेथ अमरत्व हें चि सीहांसन । ऐरावता सारिखें वाहान ।
 राजधानीभवन । अमरावती ॥ १७ ॥
 जेथ महासिद्धिचीं भांडारें । अमृताचीं कोठारें ।
 जिये गावीं क्षोरारें । कामधेनुचीं ॥ १८ ॥
 जेथ उल्लिगे देवां पाइकां । सैध चिंतामणिचेया भूमिका ।
 विमोदवनवाटिका । सुरतरुंविद्या ॥ १९ ॥
 गंधर्व—गान—गाणी । जेथ रंभे ऐसिया नाचणी ।
 उर्वशां मुख्य विलासिनी । आतीरिया ॥ २० ॥
 मंदनु ओलगे सेजारें । जेथ चंद्र सिंघे सावरें ।
 पवना ऐसें छाणियारें । भावणे जेथ ॥ २१ ॥
 पै बृहस्पति मुख्य आपण । स्वस्तिश्रियेचे ब्राह्मण ।
 भाटियेचे सुरगण । दिकर जेथें ॥ २२ ॥
 लोकपाल रागेचे । राउत जिये पदिचे ।
 उच्चैश्चवा खांचे । मागिलीकडे ॥ २३ ॥
 हें बहू असो जे ऐसे । भोग ब्रह्मसुखा सारिसे ।
 ते भोगीत जव असे । पुण्यलेख ॥ २४ ॥

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं भोगे पुण्ये मर्त्यलोकं विधांसि ।
 एवं त्रयोधर्ममनुमपन्ना गतागतं कामकामा लभन्ते ॥ २५ ॥

मग तेया पुण्याची पाहूती सरे ।
 सवें चि इंद्रपणाची ऊठि उतरे ।
 आपि वेष्टो लागति माघारे ।
 ब्रह्म लोका ॥ २५ ॥

जैसा भाडिचा कवडा वेचे ।
 मग दार ही चेंपू नये तेपाचें ।
 ऐसें लाजिरवाणें दीक्षिताचें ।
 काडू सांगों ॥ २६ ॥
 एव तिथेया मातें घूकले । जिहि पुण्यें स्वर्ग काढिले ।
 तेयां अमरपण तें वाऊ जालें । आतां मृत्युलोका ॥ २७ ॥
 आगा स्वर्गी निधान पावे । परि ते चेडलेयां राहंत पावें ।
 तैसें स्वर्गसुख जाणावें । वेदज्ञाचें ॥ २८ ॥
 अर्जुना वेदु जन्हीं जाला । तन्हीं मीं नेणतां बायो मिला ।
 कणु सांडौनि उपणिला । कोंडा जैसा ॥ २९ ॥
 क्षणीनि मज एको विण । हें त्रयीधर्म अकारण ।
 मातें आणौनि काहीं चि नेण । तूं सुखिया होसी ॥ ३० ॥

अनन्याश्चित्तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ।

तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥

पै सर्बभारिंसिं उखितें । जे उप्पले माक्षिये चित्तें ।
 जैसा गर्भगोळ उदमातें । कोणहा हीं नेणे ॥ ३१ ॥
 तैसें मीं वांचूनि काहीं । आणिक गोमटें चि नाही ।
 मज चि नावें पाडू । जीणें ठेविलें ॥ ३२ ॥
 ऐसे अनन्यगतिकें चित्तें । चितीत सति मातें ।
 जे उपासीति तेथोंतें । मीं चि सेवि ॥ ३३ ॥
 ते एकवटूनि जिये क्षणीं । अनुसरले गा माक्षिया वाहाणीं ।
 तेव्हां चि तेयां चितवणी । फाटलीं आपुली ॥ ३४ ॥
 मग तिहिं जे जे करावें । तें मज चि पडिलें आवें ।
 जैसें अजातपक्षाचेनि जीवें । पक्षिणी जिये ॥ ३५ ॥
 कां आपुली तान्हभूक नेणे । तेयां नीकें तें तयेंसो चि करणें ।
 तैसें अनुसरले मज प्राणें । तेयांचें मीं काडसेनि न लजें ॥ ३६ ॥

तेषां मासेषां साधुज्याधी खाड । तस्मिन् चि पुरवि कोड ।
 कां सेवा क्कणति आड । प्रेम सुएं ॥ ३७ ॥
 ऐसा मनीं भरिति जो भाओ । तो पुढपुढां छागे तेषां देउ ।
 अणि दिघलेयात्ता निर्वाहो । तो ही मीं चि करी ॥ ३८ ॥
 हा योगक्षेमु आघवा । तेषांचा मज चि गा पांडवा ।
 जेसांचेवा सर्वभावा । आश्रयो मीं ॥ ३९ ॥

येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजंते अन्नयान्विताः ।

तेऽपि मामेव कौंतेय यजंस्त्वच्चित्रपूषकम् ॥ ३३ ॥

आतां आणीक संप्रदाये । परि माते नेणति समवाए ।
 जे अन्नये इद्राय अर्यमणे सोमाय । क्कणौनि भजिति ॥ ३४ ॥
 ते हि फिर माते चि होये । कां जे हें आन्नवे मीं चि आहें ।
 परि ते भजती उजिरी नोहे । बिखम पडे ॥ ३५ ॥
 पाहे पां शाखापट्टव वृक्षाचे । हे न्हवति येका चि बीजाचे ।
 परि पाणी घेणें मुलांचे । ते मुलीं चि बाये ॥ ३६ ॥
 कां दाही इद्रिये आधि । इये जन्हीं एकी चि देहिचि होंति ।
 आणि इहीं सेविले विखय जांति । एका चि ठाया ॥ ३७ ॥
 तन्हीं करुनि रसोये बरवी । कानि केवि भरावी ।
 फुलें आणुतु बांधावी । डोलां केवि ॥ ३८ ॥
 तेथ रसु तो मुखें चि सेवावा । परिमलु तो घ्राणें चि घेयावा ।
 तैसा मीं तो यजावा । मीं चि क्कणौनि ॥ ३९ ॥
 येर माते नेणौनि भजन । ते वाधां चि गा आनीआम ।
 क्कणौनि कर्माचे डोले ज्ञान । ते निर्दोष होअवे ॥ ४० ॥

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।

न तु मामभिजानेति तत्त्वेनातद्रव्यवति ते ॥ ३४ ॥

एन्हांचि पाहे पां पांडुसुता । एभां यशोपचारां समस्तां ।
 मीं वांचुनि भोक्ता । कळणु आहे ॥ ४१ ॥

मी सकल यज्ञाची आदि । आणि यजना या मी चि अन्वधि ।

किं मातें चूकौनि दुर्बुद्धी । देवां भजले ॥ ४८ ॥

गंगेचे उदक गंगे जैतें । अर्पिजे देवपितरोरिहें ।

माझे मज देति तैसें । परी अज्ञानी मर्खी ॥ ४९ ॥

झणौनि ते पार्थ । मातें न पवती चि सर्वथा ।

मग मनीं जे वाहिली आस्था । तेथ आले ॥ ५० ॥

यांति देवग्रता देवाम् पितृभ्यांति पितृग्रताः ।

भूतानि यांति भूतेभ्यः यांति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ ५१ ॥

मनें वाचा करणी । जेयांचीं मजनें देवांच्या वाहाणी ।

ते शरीर जात क्षणी । देव चि जाले ॥ ५१ ॥

अथवा पितरांचीं हान व्रतें । वाहांति जेयांचीं चित्तें ।

जीवित सरतां तेयांतें । पितृत्व चि वरि ॥ ५२ ॥

कां क्षुद्र देवतादि भूतें । तियें चि जेयांचीं परमदेवतें ।

जिहिं अभिचारुकिं तेयांतें । उपासिलें ॥ ५३ ॥

तेवा देहाची जवनीक फोटली । आणि भूतत्वाची प्राप्ति जाली ।

एवं संकल्पवशें फललीं । कर्म तेयां ॥ ५४ ॥

मग मीं चि डोळां देखिलां । जिहिं कानि मीं चि आश्चर्यां ।

मनीं मीं भाविलां । वानिलां वाचा ॥ ५५ ॥

सर्वांगें सर्वें ठांड । नमस्कारिलां मीं चि जिहीं ।

दानपुण्यादि जें काहीं । तें माक्षिया मोहर ॥ ५६ ॥

जिहिं मातें अभ्ययन केलें । जे आंतुं बाहिरि मियां जिं जालें ।

जेयांतें जीवित जोडलें । मज चि लागीं ॥ ५७ ॥

जे अहंकाह वाहांत आंगीं । आसिं हरिचेहें भूषावेया लागीं ।

जे लोमिण्ये एक चि जगीं । माझेनि छोभें ॥ ५८ ॥

जे माझेनि कामें सकास । जे माझेनि प्रेमें सप्रेम ।

जे माक्षिये भूली सभ्रम । नेणति लोक ॥ ५९ ॥

जेयांचीं मातें चि जाणति शाखें । मी ज्योडें जेयांचेंनि मंत्रें ।
 ऐसेनि चेष्टामात्रें । भजले मज ॥ ६० ॥
 ते मरणा ऐलीकडे । मज मीलेंनि गेले फुडे ।
 मम मरणीं आनीकडे । जांतील केवि ॥ ६१ ॥
 हणौनि मद्याजी जाळे । ते सायुज्या माझेया आले ।
 जिहीं उपचारमिसें दीधळें । आपणपें मज ॥ ६२ ॥
 पै अर्जुना माझां ठाई । आपणपेंनि विण सारसु नाही ।
 मी उपचारी कव्हणी ही । ना कलें मा ॥ ६३ ॥
 एथ जाणीव करी तें चि मेणें । आधिलेपण मिरवी तें चि उणें ।
 आझीं जाळें ऐसें हाणे । तें कहीं चि नोंह ॥ ६४ ॥
 अथवा यज्ञदानादि किरीटी । कां तयें हान जें हुटहुटी ।
 तें तुणा एका साठीं । न सरे एथ ॥ ६५ ॥
 पाहे पां जाणिवेचेनि वळें । कोणहीं वेदापासूनि असे आगळें ।
 किं शेषाहूनि तोंडागळें । बालिकें आधि ६६ ॥
 तो ही आंधुरणा खालि दडे । येर नेति हणौनि वाडुडे ।
 एथ समकादिक वेडे । पिसे जाळे ॥ ६७ ॥
 करितां तापसासि कडसणीं । कवणु जवला ठेविजैल शूळपाणी ।
 तो ही अभिमानु सांडुनि पायेवणी । माथां वाहे ॥ ६८ ॥
 नां तारि आधिलेपणें सरिसी । कोणहीं जाहे लक्ष्मियां ऐसी ।
 भ्रिये सौरिखिया दासी । अरी जियेतें ॥ ६९ ॥
 तिषा खेळतां करिति घरकुलीं ।
 तेया नायें अमरपुरें जारि ठेविलीं ।
 तारि नव्हों नैयंसि बाउलीं ।
 इंद्र तियांचें ॥ ७० ॥
 जे नांवडौनि जेव्हां सोदिति । तेव्हां महेंद्राचे ही रफ होती ।
 तियां शाळा एततें जेयां पाहांति । ते कल्पवृक्ष ॥ ७१ ॥

ऐसीं जियेविया जवळिका । सदर्थे चरिषेयां पाइकी ।
 तें लक्ष्मी मुख्य नायका । नमने चि एच ॥ ७२ ॥
 मग सर्वस्वें करी सेवा । मातु सांडुनि पांडवा ।
 ते पावे भुआवियाचेया ईचा । पात्र जाली ॥ ७३ ॥
 क्षणीनि थोरपण पन्हा सांडिजे ।
 एच वित्पत्ति अबधी चि मिसरिजे ।
 जें जग धाकुटेयां होइजे ।
 तें जवळीक माझी ॥ ७४ ॥
 अगा सहस्रकराचिये दीठी । पुढां चंद्र ही लोपे किलीठी ।
 तेथ लघोतु कां हुटहुटी । आपुलेनि तेजें ॥ ७५ ॥
 तैसें लक्ष्मीचेचें थोरपण सरे । जेथ शंभूचें ही तप नुपकर ।
 तेथ येर प्राकृत हेंदरें । जाऊं काइ लाहे ॥ ७६ ॥
 एका लागि शरीर—सांडोषा बीजे ।
 सकळ गुणांचे लोण उतारिजे ।
 संपत्तिमदु सांडिजे ।
 कुरींठी करुनि ॥ ७७ ॥

वरं पुण्यं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
 तदहं भक्त्युपहतमश्नामि प्रवतात्मनः ॥ २६ ॥
 मग निःसीसु भाऊ उल्हासें । मज अर्पावेषाचेनि मीसें ।
 फळ एक आवडे तैसें । मळे तेपाचें ॥ ७८ ॥
 मग भक्तु माझेयाकडे अलुमालु दाखवी ।
 आणि मीं दोन्ही हात उज्जवी ।
 मग वेदु न संदितां सेवी ।
 आदरेंसी ॥ ७९ ॥
 पै गा भक्तीचेनि गावें । झळ मज येक देवावें ।
 तें लेखें तरी मियां तुम्हावें । पारि सुखीं चि चाली ॥ ८० ॥

हें असो काइसीं फुलें । पाज धि एक जावडतें जालें ।
 तें साझक ही न्हवे सूकलें । भळे तेंसें ॥ ८१ ॥
 पोर सव भावें मरलें देखें । आणि भूकला ऐसा अचूतें लेवे ।
 तें पत्र धि परि तेणें सुखें । आरोनु लागें ॥ ८२ ॥
 अधवा ऐसें हीं एक वडे । जें पाला ही पारि न जोडे ।
 तारि उदकाचें सांकडें । नव्हैल कीं ॥ ८३ ॥
 तें भळे तेथ निमोळें । न जोडितां असे जोडलें ।
 तें धि सर्वस्व करुनि अर्पिलें । जेणें मज ॥ ८४ ॥
 तेणें वैकुंठापासौनि विशालें । मज लागि केळी राडलें ।
 कौस्तुभाहुनि निर्मलें । लेणीं दीवलीं ॥ ८५ ॥
 दूधाचीं सेजारे । क्षीराम्बी ऐसीं मनोहरे ।
 मज लागि अपारें । स्वजिळीं तेणें ॥ ८६ ॥
 कर्पूर चंदनु अगह । ऐसेया सुगंधांचा मनोहर ।
 मज हातीं लाविळा दिनकर । दीपमाले ॥ ८७ ॥
 गरुडा सारिखीं वाहनें । सुरतरुचीं उद्यानें ।
 कामधेनूचीं गोधनें । अर्पिलीं तेणें ॥ ८८ ॥
 मज अमृताहुनि सुरसें । त्रोनीं वोगरिळीं बहुवसें ।
 ऐसा भक्ताचेनि उदकलेशें । परितोणें गा ॥ ८९ ॥
 हें सांघावें काइ किरीटी । तुझीं देखिलें आपुलिया दीटी ।
 मी सुदामेपांशिया सोडीं गांठी । पडवेयां लागीं ॥ ९० ॥
 पै गा भक्ति एकि मी जाणें । तेथ सानें थोर न जाणें ।
 आझीं भावांचे पाहुणे । भळेतेया ॥ ९१ ॥
 एर पत्र पुण्य फळ । तें भजावेया मीस केवल ।
 आमचा लागु निखळ । भक्तितत्व ॥ ९२ ॥

काकरोनि बहन्नाले धरुहोनि द्वाले भव ।

मत्तपक्षि जैलेय तत्कृपण्य मर्षणम् ॥ ९३ ॥

कणौनि अर्जुना अनधारी । तू बुद्धि एके सोपारी ।
 तरि साहाजें आपुला मंदिरी । अवसरोधित ॥ ९३ ॥
 जे जे काहीं व्यापार करिसी । कां भोग हान जे भोगिसि ।
 अथवा थकीं यजिसी । नाना विधी ॥ ९४ ॥
 ना तरि पात्रविशेषें दानें । कां सेवकांसि जीवणें ।
 तपादि साधणें । व्रतें करिसी ॥ ९५ ॥
 तें क्रियाजात आधवें । जें जेंसें निफजेल स्वभावें ।
 तें भावना करुनि करावें । माझेया मोहरा ॥ ९६ ॥
 परि सर्वथा आपुलां जिंदी । केलेयाची से काहीं मुरावी ।
 ऐसीं धुनि कर्म देयावीं । माझां हातीं ॥ ९७ ॥

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबन्धनैः ।

संत्यासयोगमुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ ३८ ॥

मग अमिहुडी बीजें घातलीं । तिथें अंकुरदशे जेवि मूळली ।
 तेवि न फलती चि मज अर्पिलीं । शुभाशुभें ॥ ९८ ॥
 आगा कर्म जें उरावें । तें तिहीं सुखदुःखां फलावें ।
 आणि तेयातें भोगावेया यावें । देहा एका ॥ ९९ ॥
 तें उगणिलें मज कर्म । तेव्हां चि पूसलें जन्म ।
 जन्मासवें भ्रम । वरिचिल ही गेले ॥ १०० ॥
 कणौनि अर्जुना एया परी । पाहिचा वेळ नव्हैल मारी ।
 हे सत्यासयुक्ति सोपारी । दीधली तुज ॥ १ ॥
 एया देहाचिये बांधवडी न पडिजे ।
 सुखदुःखाचां सागरीं न बुडिजे ।
 सुखें सुखरूपां घडिजे ।
 माझेया चि आंगा ॥ २ ॥

समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेषोऽस्ति न मित्रः ।

ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चात्मानम् ॥ ३९ ॥

तो मी पुसती कैसा । तरि जो सर्वभूतीं को सरिसा ।
 जेथ आप पर ऐसा । विभागु नाहीं ॥ ३ ॥
 जें एया मातें जाणौनि । अहंकाराचा कुठळा मोडूनि ।
 जीवें कमें करुनि । भजत मातें ॥ ४ ॥
 ते वर्तत ही असति देही । पारि देही ना ते माझां ठाई ।
 आणि मीं तेयांचां हृदयीं । समसु असें ॥ ५ ॥
 सविस्तार वटवृक्ष जैसे । शीज कणिके माक्षि असे ।
 आणि बीजकणु वसे । वटीं जेवि ॥ ६ ॥
 तेवि आझा तेयां परस्परें । बाहीरि नावांची चि अंतरे ।
 वाचूनि आंतुवटे वस्तुविचारें । मीं ते चि ते ॥ ७ ॥
 आतां जाइयांचें जैसें लेणें । आंगावरि आह्वाच वाणें ।
 तैसें देहधरणें । उदास तेयांचें ॥ ८ ॥
 परिमळ निगालेयां पवनापाठीं । मार्गां अस फूल देटीं ।
 तैसें आयुष्याचिये मुठी । केवल देह ॥ ९ ॥
 एक अवधंभु जो आघवा । तो आरुढौनि मद्रावा ।
 मज चि आंतु पाडवा । पैठा जाला ॥ १० ॥

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनम्यभाक् ।

साधुरेषु स मंतव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

ऐसेनि भजतेनि प्रेमभाविं । जेया शरीर ही पाठि न पवे ।
 तेणें भलेतिये होआवें । जातिचेयां ॥ ११ ॥
 आणि आचरण पांतां सुभटा । तो दुष्कृतांचा चि कीड सेलवाटा ।
 पारि जीवित वेचिलें चौहटां । भक्तिचां किं ॥ १२ ॥
 आगा अंतिचीया मती । साचपण पुढिली गती ।
 जाणौनि जीवित जेणें भक्ती । दीन्हलें शेथीं ॥ १३ ॥
 तो आदीं जन्ही अनाचारी । तन्ही सर्वोत्तम चि अवचारी ।
 जैसा बुजळा महापुरीं । नमस्तु निगाळा ॥ १४ ॥

तेचंचे जीवित ऐली यक्षिये आलें ।
 झणौनि बुढालेंपण वाया जेवि गेलें ।
 तेवि नुरे चि पाप केलें ।
 सेवटिचिये भक्ती ॥ १५ ॥
 एया लागि दुष्कृती जन्हीं जाला । तन्ही अनुतापतीर्थी न्हाळा ।
 न्हाडनियां मज आंतु आला । सर्वभावे ॥ १६ ॥
 तारे भातां पवित्र तेयाचें कुल । अभिजात्य ते चि निर्मल ।
 जन्मलेयाचें फल । तेपाचेया चि जालें ॥ १७ ॥
 तो चि सकल पढिनला । तपें तो चि तपिनळा ।
 अष्टांगु अभ्यासिला । योगु तेणें ॥ १८ ॥
 हें बहुत असो पार्थी । तो उत्तरळा कर्में सर्वथा ।
 जेयाची अखंड आस्था । मज चि लागि ॥ १९ ॥
 अनघेया चि मनोबुद्धिचिया राहाटी ।
 भरीनि एकनिष्ठतेची पेटी ।
 मज माझि किरीटी ।
 निक्षेपिली जेणें ॥ २० ॥

क्षिप्तं भवति चर्माल्मा शम्भुच्छांतिं निगच्छति ।

कौंतेय प्रतिजानीहि न मे अकः प्रणश्यति ॥ २१ ॥

तो आतां अवसरें मजसारिखा होईल ।
 ऐसा हान भाऊ तूज जाईल ।
 हां गा अमृतांतु राहिल ।
 मरण केवि ॥ २१ ॥
 पै सूर्यु जो वेळ सुदैजे ।
 तेया वेळा चि नावं रात्रि किं झणिजे ।
 तेचि माझेये भक्तीविण कीजे ।
 तें महपप न्हावे ॥ २२ ॥

कर्माणि तेयविद्या विद्या । माझी जवलीक जाळी पांहुसुता ।
 तेम्हां चि तो तत्वता । माझे रूप ॥ २३ ॥
 जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ चि आदिलु कोणु हें मेळिजे ।
 तेसा सर्वस्यें मज भजे । तो मीं चि होउनि ठाके ॥ २४ ॥
 मग माझी नित्य जाति । तेया ते दशा ते चि कांति ।
 किंबहुना माझे जीति । माझेनि जीवें ॥ २५ ॥
 एथ पार्वा पुढुती पुढुती । तें चि तें सांचों केती ।
 तन्हीं मिणां चाड तारि भक्ती । नविसंभिजे ॥ २६ ॥
 आगा कुलाचेया चोखटपणा नळमा ।
 आभिजात्यें झनें श्लाघा ।
 व्युत्पत्तीचा ही वाडगा ।
 सोसु कां वाहा ॥ २७ ॥
 कां रूपें वयसा माजा । आधिलेपणें काढा गाजा ।
 एकु भाऊ नाहिं मात्ता । तरि पाळाल तें ॥ २८ ॥
 कणें विण सोपटें । कणिसें लागलीं आधि एक दाटें ।
 काड कराल गोमटें । वोस नगर ॥ २९ ॥
 मां तरि सरोवर आठलें । रानीं दुःखिया दुःखियें मेठलें ।
 कां वांझां फूलीं फूललें । जाड जैसें ॥ ३० ॥
 तैसें सकल तें विभव । अथवा कुलहानगौरव ।
 जैसें शरीर आहे सामयव । परि सीस चि नाहिं ॥ ३१ ॥
 तैसें माझेया भक्तीविषा । जळो तें जियालेपण ।
 आगा पृथ्वीवारि पाखाण । नसति काड ॥ ३२ ॥
 पें हींकरांची दाठ साहजकी । सजमीं जैसी बाळिजी ।
 तैसि पुण्यें दावडनि भेलीं । अभक्तांतें ॥ ३३ ॥
 गोंधु नीबोली मोदीविष्णू । तरि काडलेयांसि सुकाड जाळा ।
 तैसा भक्तिहीलु बाकिजकां । दोषां चि लागी ॥ ३४ ॥